

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

SILVIE SANTOSOVÁ

VI. ročník – kombinované studium

Obor: Pedagogika – sociální práce

NOVÉ TRENDY V NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČI

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.

OLOMOUC 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Nové trendy v náhradní rodinné péči“ vypracovala samostatně za použití odborné literatury a pramenů, které uvádím v seznamu na konci práce.

.....
Silvie Santosová

Ve Frýdlantu nad Ostravicí dne 3.3.2010

Poděkování

Na tomto místě bych velice ráda poděkovala paní Mgr. Dagmar Pítnerové, Ph.D., za cenné připomínky a odborné vedení mé práce. Chtěla bych poděkovat svým minulým i současným spolupracovníkům zejména Mgr. Taťáně Gelnarové a Bc. Kateřině Sokolové, zaměstnankyním městského a krajského úřadu za podporu a konzultace. V neposlední řadě chci poděkovat celé své rodině za to, že mě po celou dobu studia maximálně podporovala.

Obsah

Úvod.....	6
1 Vymezení základních pojmů	9
2 Z historie náhradní rodinné péče v ČR.....	12
3 Náhradní rodinná péče v zemích EU – současný stav a trendy	16
4 Náhradní rodinná péče v České republice v současnosti.....	23
4.1 Formy náhradní rodinné péče	23
4.2 Legislativní vymezení	27
4.3 Psychologické hledisko	29
4.4 Nové trendy v náhradní rodinné péči v ČR.....	32
5 Odborné zdroje	41
6 Demografie Moravskoslezského kraje	46
7 Výzkum	48
7.1 Úvod do výzkumu	48
7.2 Stanovení hypotéz	49
7.3 Popis výzkumné procedury, metodologie	49
7.4 Vlastní výzkum	51
7.5 Diskuse.....	64
7.6 Závěr výzkumu.....	67
Závěr.....	68
Seznam odborné a použité literatury	70

Teoretická část

Úvod

V zájmu každého dítěte je vyrůstat v klidném a harmonickém prostředí své rodiny, právem a povinností rodičů je výchova a péče o děti. Ideální by bylo, kdyby se každé dítě na světě narodilo do rodiny, kde bude milováno a kde bude vychovááno oběma biologickými rodiči. Jak všichni víme, běžně se stává, že jeden z rodičů z rodiny odejde a dítě tak zůstává v rodině neúplné. Další možností je, že si rodič najde druhého partnera a vytvoří tak náhradní rodinu, kde dítě může získat i nevlastní, polorodé sourozence. Tyto případy jsou běžné a dítě více méně neohrožují. Nastávají však i případy, kdy si rodiče dítě z nějakého důvodu ponechat nechtějí nebo nemohou. Takové dítě, aniž by za to nějak mohlo, se ocitá v nezáviděníhodné situaci.

Nemůže-li dítě vyrůstat ve vlastní rodině, je na místě hledat optimální formu náhradní výchovy, o které vždy rozhoduje soud. O náhradní rodinné péči a zejména nových trendech v této oblasti je tato práce.

Prakticky od svých 19 let jsem zaměstnána ve veřejné správě. Začínala jsem na Městském úřadě v Kopřivnici, kde jsem přibližně 5 let měla na starosti dávkovou agendu v rámci péče o rodinu s dětmi. Poté jsem působila téměř 3 roky jako kolizní opatrovník na Okresním úřadě v Novém Jičíně. Po zrušení okresních úřadů reformou veřejné správy jsem v rámci delimitace v roce 2003 přešla na Krajský úřad Moravskoslezského kraje v Ostravě, na pozici referenta/metodika pro sociálně-právní ochranu dětí, pracovní poměr s tímto zaměstnavatelem trvá dosud.

Náhradní rodinná péče je součástí zákona o rodině¹ a sociálně-právní ochrany dětí, kterou upravuje zejména zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. A z této oblasti vychází moje práce.

Každý zákon – tedy i zákon o sociálně-právní ochraně má nejen pevně danou literu, ale také svého ducha/význam, vyšší smysl. Sociálně-právní ochrana dětí není v žádném případě „černo-bílá“ (na rozdíl od mnoha jiných agend v sociální oblasti), řešení případů nelze předem vymezit, „nalajnovat“ – je právě třeba pochopit duch tohoto zákona –

¹ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

původní záměr zákonodárce a toto „vyšší pochopení“ poté uvádět do praxe při řešení jednotlivých případů. S ohledem na mé dlouhodobé pracovní uplatnění na úseku sociálně právní ochrany dětí, mám k této oblasti velmi blízko. V rámci své poslední pracovní pozice jsem byla součástí pracovního týmu oddělení sociálně právní ochrany dětí krajského úřadu, k jehož pracovním úkolům mimo jiné patřilo zprostředkování náhradní rodinné péče. S náhradní rodinnou péčí jsem tedy přišla do styku z praktického profesního hlediska. Téma náhradní rodinné péče se mi svým způsobem ještě více přiblížilo, když jsem se sama stala matkou. Do té doby jsem tuto záležitost nějakým způsobem vnímala a prožívala – v zásadě zcela rozumově. Po narození vlastních dětí člověk mnohé dílčí momenty z této oblasti začne vnímat a prožívat jinak. Proto mne téma nových trendů v náhradní rodinné péči tak oslovilo a rozhodla jsem se pro něj.

V rámci svého dosavadního profesního působení jsem nasbírala řadu praktických zkušeností a cenných poznatků. Zpracováním tohoto tématu v teoretické a praktické části této práce prostřednictvím dostupné odborné literatury a realizovaného výzkumu se můj obzor v tomto ohledu dále rozšíří. **Tato práce si klade za cíl postihnout stávající situaci v oblasti NRP u nás i v cizině a zjistit, kam ubírá, jak je aktuálně vnímána nejen odbornou veřejností, ale i lidmi – kteří k ní mají velmi co říci – samotnými pěstouny a poručníky.**

Náhradní rodinná péče jako součást sociálně-právní ochrany dětí se dotýká velmi citlivé oblasti lidského žití, a proto je zákon o sociálně-právní ochraně postaven na zásadách, které respektují ústavní principy obsažené v Ústavě České republiky, Listině základních práv a svobod, Úmluvě o právech dítěte, jako mezinárodní smlouvě o základních lidských právech a svobodách. Potřeba a význam takové právní úpravy je vyjádřena v Deklaraci práv dítěte, přijaté Valným shromážděním OSN dne 20. listopadu 1959 slovy: „*Dítě pro svou tělesnou, duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající ochranu před narozením i po něm*“. A to je především úkolem a posláním rodičů a dále pak všech, kteří s dětmi nějakým způsobem pracují, tedy i sociálních pracovníků působících na obcích a krajích, ale také pedagogických odborníků.

V teoretické části práce popisují historický vývoj náhradní rodinné péče u nás. Dále se zabývám současnými trendy v náhradní rodinné péči v zemích Evropské unie a u nás v České republice, práce uvádí legislativní rámec náhradní rodinné péče, a rovněž provedu analýzu náhradní rodinné péče z hlediska psychologie dítěte. **Hlavním cílem teoretické části práce bude popsat a charakterizovat, v čem spočívají moderní trendy v náhradní rodinné péči a nakolik se projevují v praxi v České republice.** Na konci teoretické části pak zhodnotím, nakolik jsou nové trendy reflektovány v odborné literatuře.

Cílem kvantitativně orientovaného výzkumu je hodnocení problematiky náhradní rodinné péče, nových trendů v této oblasti, a to náhradními rodiči přímo v pěstounských a poručnických rodinách. Dále se zaměřím na zjištění, jak tyto náhradní rodiče vnímají možnost setkání a řešení problémů přímo se sociální pracovníci či zda by raději přivítali specializované zařízení, na které by se mohli kdykoliv obrátit. Výzkum se bude týkat také otázky setkávání náhradních rodičů s biologickými rodiči

Jako výzkumnou metodu použiji dotazník.

Předpokládám, že zpracování tohoto tématu teoretickou i praktickou formou přinese řadu nových poznatků, které mohou být dále užitečné. Tato práce může být k dispozici pracovišti úseku sociálně právní ochrany dětí, Krajského úřadu Moravskoslezského kraje.

1 Vymezení základních pojmů

Rodina

Existuje mnoho definic, ale z našeho pohledu jde o naprosto jedinečné soužití třech osob, které nelze ničím nahradit. Definice říkají, že dobře fungující rodina plní čtyři základní funkce: biologickou, ekonomickou, emocionální a výchovou. Z našeho pohledu jde o společenství, kdy si jednotliví členové navzájem poskytují péči, lásku a ochranu, kdy každý člen vnímá pocit porozumění, jistoty a bezpečí, který může poskytnout jen dobře fungující rodina.

Dysfunkční rodina

Pokud však rodina neplní byť jen jedno ze svých základních poslání nebo dokonce neplní více z uvedených funkcí, pak hovoříme o dysfunkční rodině. Právě s takovými rodinami se nejvíce setkávají sociální pracovníci oddělení sociálně právní ochrany. Nejhorší situace pak nastává v případě, kdy rodina neplní vůči dítěti ani jednu z funkcí, popřípadě dítěti ubližuje či jej využívá k páčání trestné činnosti. V těchto případech jde o rodiny afunkční.

Dítě

Dítětem se rozumí nezletilá osoba, tedy osoba mladší 18 let.

Sociální sirotek

Sociálním sirotkem je nazýváno nezletilé dítě, jehož rodiče sice žijí, ale nechtějí, neumění nebo nemohou se o něj postarat.

Biologičtí rodiče

Jsou lidé, kteří dítě zplodili a dovolili mu také přijít na svět.

Oddělení sociálně právní ochrany dětí - OSPOD

Sociálně právní ochranu zajišťují orgány sociálně právní ochrany, kterými jsou především obecní úřady s rozšířenou působností. Dále je sociálně právní ochrana zajišťována na krajských úřadech, obecních úřadech, ministerstvu a úřadu pro mezinárodní sociálně-právní ochranu v Brně. Tuto agendu pak dále zajišťují obce v samostatné působnosti, kraje

v samostatné působnosti, komise pro sociálně – právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, pokud jsou výkonem sociálně právní ochrany pověřeny.

Sociálně právní ochrana dětí

Je definována v ustanovení § 1 zákona o sociálně právní ochraně.² Zahrnuje zejména zajištění práva dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Tento zákon prošel několika změnami, nejdůležitějšími byly zákony přijaté v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů³ a v souvislosti s reformou veřejné správy.⁴ Pojem „sociálně-právní ochrana dětí“ je často zjednodušován pod pojmem „ochrana dětí“. Přitom tento pojem je širším pojmem. Představuje velký soubor práv a zájmů dítěte, které jsou upraveny v nejrůznějších předpisech v oblasti občanskoprávní, sociální, trestněprávní, školské atd.

Rodičovská zodpovědnost

Souhrn povinností a práv zahrnující péči o nezletilé dítě (o jeho zdraví, tělesný, citový, duševní, rozumový a mravní vývoj), zastupování nezletilého dítěte a správu jeho jmění. Ve své podstatě jde o ochranný institut, neboť dítě po dlouhou dobu není schopno samo obstarávat své záležitosti a realizovat své zájmy. Tyto práva a povinnosti náleží oběma rodičům rovným dílem a vztahují se jen k nezletilému dítěti.

Náhradní výchovná péče

Je forma péče o děti, které nemohou být z nejrůznějších důvodů vychovávány ve vlastní rodině, ale ani v rodině náhradní. Náhradní výchovnou péčí se rozumí ústavní výchova, ochranná výchova a péče o děti v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Tato péče se realizuje nejčastěji v kojeneckých ústavech, diagnostických ústavech, dětských domovech, v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc a ve výchovných ústavech.

Náhradní rodinná péče

² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

³ Zákon č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů, ve znění pozdějších předpisů

⁴ Zákon č. 518/2002 Sb., o reformě veřejné správy, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů, ve znění zákona č. 426/2002 Sb.

Je institut sociálně právní ochrany dětí určený těm dětem, které z různých důvodů nemohou vyrůstat ve vlastní biologické rodině. Jejím účelem je poskytnout těmto dětem přechodnou či dlouhodobou péči, která se co nejvíce podobá péči rodinné. Pokud je to možné, podporuje vždy zachování vazby dítěte s původní – biologickou rodinou v maximální možné míře. Náhradní rodinnou péčí se rozumí pěstounská péče, včetně pěstounské péče na přechodnou dobu, osvojení, osobní poručenská péče a výchova dítěte jinou fyzickou osobou než rodičem.

Pěstounská péče

Účelem pěstounské péče je zajištění osobní péče o nezletilé dítě osobou odlišnou od jeho biologických rodičů a to po dobu, po kterou bude vlastním rodičům bránit nějaký závažný důvod či překážka v osobní péči o jejich dítě.

Respitní pěstounská péče

Tato forma péče bývá též nazývána jako úlevná pěstounská péče. Je určena pro rodiny, které mají dítě v náhradní rodinné péči. Umožňuje náhradním rodičům, aby si odpočinuli, načerpali novou sílu a energii nebo si mohli zařídit různé záležitosti mimo domácnost. Jejím cílem je tedy zajištění odborné a spolehlivé péče o dítě.

Profesionální pěstounská péče

Jedná se o dočasné, krátkodobé svěření do péče speciálně vyškolených pěstounů. Jde o případy, kdy se předpokládá vyřešení problémů v biologické rodině v poměrně krátké době – několika měsíců.

Hostitelská péče

Tento pojem není zákonem přímo upraven. Jde o zvláštní formu péče, kdy děti z dětských domovů jezdí na základě souhlasu příslušného orgánu sociálně právní ochrany do rodin. Tyto návštěvy umožňují dětem, které z nějakého důvodu nemohou být umístěny do náhradní rodinné péče (většinou jde o starší děti, které nejsou právně volné), aby navázaly nové vztahy a osvojili si standardy rodinného života.

2 Z historie náhradní rodinné péče v ČR

Počátky náhradní rodinné péče lze svým způsobem vysledovat ve veřejné chudinské péči v **19. století**. Chudinská péče navázala na soukromou dobročinnost jednotlivců, církve a zejména jednotlivých církevních řádů. Chudinská péče představovala nejzákladnější záchrannou síť pro případy, které nešlo řešit jinak. Na konci roku 1863 došlo k vydání říšského zákona domovského č. 105 říšského zákoníku, na který navázal zemský zákon chudinský pro Čechy z roku 1868 č. 59 zemského zákoníku. Oba zákony byly jedny z prvních opatření veřejné správy ve prospěch chudých jedinců a upravují chudinskou péči poměrně široce (léčení chudých, výživa a výchova dětí chudých obecních příslušníků, zařízení pro nápravu zanedbané mládeže).

Chudinská péče těmto dětem poskytovala náhradu za chybějící rodiče, a to buď ve zvláštních ústavech (sirotčincích) nebo v pěstounské péči. Přednost měla rodina, vycházelo se z předpokladu, že nejlepším prostředím pro výchovu dítěte tělesně a duševně normálního je dobrá rodina. Tuto péči poskytovaly, zajišťovaly domovské obce. Tato úprava měla své nedostatky, a to zejména nedostatek finančních prostředků obcí. Pěstouni v té době ještě nebyli vybíráni podle svých kvalit, ale nezřídka podle toho, kdo byl „nejlacinější“, kdo přijal dítě do své péče v rámci jakési „dražby naruby“, za co nejnižší finanční příspěvek.⁵ Dnes si už lze jen těžko představit, jak se takovému dítěti ve tvrdých podmínkách vedlo, nebylo výjimkou, že si dítě muselo svůj denní chléb odpracovat.

K částečnému zlepšení došlo **začátkem 20. století** na základě zákona č. 62/1901 říšského zákona, kterým byl položen základ ke vzniku tzv. zemských sirotčích fondů. Zemské sirotčí fondy vhodně využily přebytky ze sirotčích pokladen k zaopatření a výchově dětí osiřelých a opuštěných. Současně s chudinskou péčí působily i dobrovolné organizace a instituce pro děti a mládež.

⁵ NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E., BRABENEC, F. *Zákon o sociálně právní ochraně dětí*. Praha: Linde, 2000, 277 s.

Od r. 1904 začaly vznikat tzv. „okresní komise pro péči o mládež“, které sdružovaly dobrovolníky ochotné pomoci osiřelým dětem z prostředků zmíněných sirotčích fondů.

Je třeba zmínit, že v roce 1908 vznikla při Zemské školní radě Česká zemská komise pro péči o mládež, která plnila řadu těžkých úkolů při péči o opuštěné děti zejména během světové války.

Po vzniku samostatné Československé republiky byly okresní péče o mládež prohlášeny za organizační střediska veškeré dobrovolné péče o mládež. Důležitým dokumentem, který je třeba zmínit v souvislosti s vývojem okresních péčí se stalo vládní nařízení č. 20/1930 Sb., o hromadném poručení, které bylo prováděcím předpisem zákona č. 256/1921 Sb. Podle těchto norem, pokud se nenašel vhodný poručník, soud pověřil výkonem poručení okresní péči o mládež. Od roku 1924 byl v Praze zřízen Ústřední sociální výbor a Ústřední sociální úřad – kde mj. působila i mladá právnička JUDr. Milada Horáková. Okresní péče přečkaly i dobu okupace, i když jejich činnost byla omezena.

Po válce – od roku 1947 přešly úkoly péče o mládež na okresní a zemské národní výbory. Podstatný zásah do ochrany dětí přinesl zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže. Sociálně – právní ochrana byla omezena na výkon hromadného poručení a opatrovnictví nad dětmi, které nejsou v péči svých rodičů.

Od dob chudinské péče až dosud byla dána v případech nutnosti péče o děti mimo vlastní rodinu přednost náhradní rodinné péči. Posledně uvedený zákon přinesl v tomto ohledu zásadní změnu. V § 9 tohoto zákona se uvádí: *„Je-li třeba dítě svěřit do péče nahrazující péči rodičů, bude umístěno zásadně do péče kolektivní..., jinak lze dítě umístit jen v rodině, která skýtá záruku, že dítě bude vychováváno k lásce k lidově demokratickému státu...“*.

Zákon o právu rodinném z roku 1949⁶, ani zákon o rodině č. 94/1963 Sb., v původním znění, pěstounskou péči neupravovaly. Zákon o rodině již umožnil bez omezení svěřit dítě do výchovy *„jiného občana než rodiče, jestliže poskytuje záruku řádné výchovy dítěte.“*

⁶ Zákon č. 265/1949, o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů.

V té době to byla jediná alternativa individuální péče k výchově ústavní. O tuto pozitivní změnu se zasloužily výrazné osobnosti z oblasti dětské psychologie, pediatrie i sociální práce, kteří poprvé hovoří o syndromu citové deprivace dětí v ústavech.

Např. dr. Zdeněk Matějček, dr. Josef Langmaier, dr. Antonín Mores, dr. Věra Poláčková, dr. Jiří Dunovský a další, díky kterým stovky dětí našly svůj domov v náhradní rodinné péči – ve skutečné rodině. Uvedeným odborníkům se podařilo změnit pohled tehdejší společnosti a odbornými pracemi dokázat škodlivost dlouhodobého pobytu dítěte v ústavním zařízení na jeho psychiku i na schopnost pozdějšího samostatného života bez zkušeností a prožitku v rodině, bez osobních vzorů rodičů, bez lásky, a to hlavně prožilo-li dítě v zařízení své dětství a mládí od narození.

Zákon o rodině otevřel cestu k řadě experimentů, zejména tzv. „velkých rodin“, ať už žijících individuálně nebo soustředěných do dětských vesniček. Zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, kompletně zastřešil v dané době náhradní rodinnou péči. V § 2 tohoto zákona se uvádí: *„dítě, jehož výchova u rodičů není zajištěna z příčin, které budou zřejmě dlouhodobé, může být svěřeno do pěstounské péče jiného občana, jestliže zájem dítěte vyžaduje svěření do takové péče.“*

Před účinností zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, upravoval činnost státních orgánů zaměřenou na ochranu dětí zákon o rodině a z hlediska vymezení kompetencí jednotlivých institucí pak předpisy o sociálním zabezpečení. Tento status však neodpovídal potřebám dětí, především nebyla dostatečně zajištěna ochrana dětí v rozvíjející se občanské společnosti.

Ke klíčovým změnám v oblasti rodinného práva dochází na sklonku devadesátých let 20. století, a to zejména v souvislosti s přijetím zákona č. 91/1998 Sb., který podstatně mění a doplňuje stávající zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů. V této době byla do zákona o rodině začleněna právní úprava pěstounské péče. Forma náhradní rodinné péče je jednoznačně preferována před ústavní výchovou.

Dále dochází k přijetí již zmiňovaného zákona o sociálně právní ochraně dětí,⁷ který můžeme chápat jako základ veřejnoprávní ochrany dětí. Tímto zákonem byl zrušen zákon

⁷ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči a také zákon č. 118/1992 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o pěstounské péči.

Zákon o sociálně právní ochraně dětí svým způsobem „vstřelil“ zákon o pěstounské péči. Hlava IV zákona o sociálně právní ochraně dětí⁸ je věnována zprostředkování osvojení a pěstounské péče. Jsou zde uvedeny orgány, které zajišťují zprostředkování a také postup jednotlivých institucí. Hlava V pak upravuje pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Také **21. stolení** přináší změny. Od roku 2003 dosud náhradní rodinnou péči ve smyslu vlastního zprostředkování náhradní rodinné péče zajišťují krajské úřady, které vedou registry jak vhodných pěstounů a osvojitelů, tak dětí, které lze umístit v náhradní rodinné péči. Své úkoly zde plní i úřady na úrovni obce s rozšířenou působností. Zde dochází k prvotnímu seznámení jednotlivých zájemců o náhradní rodinnou péči s informacemi. Obce zajišťují také veškeré podklady pro práci krajského úřadu.

Před reformou veřejné správy – do konce roku 2002 zprostředkování náhradní rodinné péče realizovaly tehdejší okresní úřady.

Shrnutí

Počátky náhradní rodinné péče můžeme vidět v 19. stol. ve veřejné chudinské péči. K prvním zákonným úpravám došlo v roce 1863, ale jde spíše o opatření veřejné správy ve prospěch chudých jedinců. Zákon o rodině v původním znění – tedy z roku 1963 ani jeho předchůdce, zákon o právu rodinném⁹, pěstounskou péči neupravovaly. Institut pěstounské péče byl do našeho právního řádu poprvé zakotven v roce 1973. V současné době je upraven v zákoně o rodině¹⁰ a v zákoně o sociálně právní ochraně dětí.

⁸ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁹ Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

3 Náhradní rodinná péče v zemích EU – současný stav a trendy

Hovoříme-li o náhradní rodinné péči v zemích Evropské unie a současných trendech, je nutné se podívat na jednu z nejvýznamnějších aktivit, které se tohoto tématu bezprostředně dotýkají a které jsou základním východiskem pro formulování a následné uplatňování trendů při péči o ohrožené děti. V roce 2004 vyzval Výbor pro práva dítěte OSN k vypracování pokynů OSN na ochranu dětí bez rodičovské péče. Na výzvu zareagovalo několik organizací, mezi nimi International Foster Care Organisation,¹¹ Fédération Internationale des Communautés Éducatives¹² a SOS Children Villages.¹³ Při zakládání bylo cílem vytvoření standardů kvality péče o děti vyrůstající mimo vlastní rodinu. Do projektu se tehdy zapojilo 32 zemí. Aby mohla být péče o ohrožené děti rozšířena, bylo nutné sebrat velké množství dat, která pomohou správně definovat standardy.

Z tohoto důvodu byl projekt rozdělen do čtyř fází:

- sběr životních příběhů
- vytvoření standardů kvality péče
- podpora procesu implementace standardu v jednotlivých zemích
- vytvoření Evropské kontrolní sítě, která bude prosazovat naplnění cílů programu Quality4Children.¹⁴

Konečná podoba materiálu Quality4Children byla prezentována v Bruselu v Evropském parlamentu 13. června 2007. Obsahuje osmnáct standardů, které vzhledem k jejich důležitosti a nezastupitelnosti považují za nutné vyjmenovat.

Standardy skupiny 1 – proces rozhodování a přijímání

Standard 1 Dítě a jeho rodina získává podporu během procesu rozhodování.

Standard 2 Dítě je zmocněno k účasti na procesu rozhodování.

¹¹ IFCO – Mezinárodní organizace pěstounské péče

¹² FICE – Mezinárodní federace dětských domovů

¹³ SOS Children Villages – SOS Dětské vesničky – největší mezinárodní organizace, která podporuje sirotky a opuštěné děti ve 132 zemích světa. Myšlenka těchto vesniček vznikla v Rakousku v roce 1949, zakladatelem byl dr. Hermann Gmeiner

¹⁴ KOLEKTIV AUTORŮ: *Právní komparativní studie: zásahy veřejné moci do rodičovských práv a jejich dopad na rodinný život*. Praha: Poradna pro občanství, občanská a lidská práva a Nadace OSF Praha: 2006. s. 40 – 41. [online]. [citace 2009-09-01]. Dostupné z URL: < <http://www.poradna-prava.cz/dokumenty/studie.pdf> >

- Standard 3 Profesionální proces rozhodování zajišťuje nejlepší péči pro dítě.
- Standard 4 O sourozence se pečuje společně.
- Standard 5 Přechod do nového domova je dobře připraven a citlivě realizován.
- Standard 6 Proces péče mimo domov se řídí individuálním plánem péče.

Standardy skupiny 2 – proces péče

- Standard 7 Umístění dítěte vyhovuje jeho potřebám životní situaci a původnímu sociálnímu prostředí.
- Standard 8 Dítě udržuje kontakt se svou původní rodinou.
- Standard 9 Pečovatelé jsou kvalifikovaní a mají odpovídající pracovní podmínky.
- Standard 10 Vztah pečovatele s dítětem je založen na porozumění a úctě.
- Standard 11 Dítě je zmocněno k aktivní účasti na rozhodováních, která se přímo dotýkají jeho života.
- Standard 12 Dítěti se dostává péče ve vhodných životních podmínkách.
- Standard 13 Dětem se zvláštními potřebami se dostává vhodná péče.
- Standard 14 Dítě/mladý dospělý je průběžně připravován na samostatný život.

Standardy skupiny 3 – proces opouštění péče

- Standard 15 Proces opuštění péče je důkladně plánován a realizován.
- Standard 16 Komunikace v procesu opouštění péče je vedena vhodným způsobem.
- Standard 17 Dítě/mladý dospělý je zmocněn k účasti na procesu opouštění péče.
- Standard 18 Jsou zajištěny možnosti sledování, trvalé podpory a kontaktů.¹⁵

Tyto celoevropské standardy se staly základem pro postupné zavádění nových trendů v péči o ohrožené děti. Blaho dětí, **zajištění jejich kvalitního života ve vlastní rodině, pokud to není možné tak v náhradní rodinné péči**, to jsou jen základní předpoklady současných trendů v péči o ohrožené děti. Všechna doporučení a používané trendy vycházejí z přesvědčení, že základním předpokladem pro šťastný život dětí je jejich vlastní rodina, přirozené prostředí, ve kterém se od dětství pohybují. Pokud musí být dítě umístěno do ústavní péče je nezbytné zajistit plně všechna jeho práva.

¹⁵ KOLEKTIV AUTORŮ: *Quality4Children – Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě*. První vydání. 83 s. Praha: Sdružení SOŠ dětských vesniček a Člověk hledá člověka, o. s., 2008. s. 16 – 18. [online]. [citace 2009-09-01]. Dostupné z URL: <http://quality4children.info/content/cms,id,89,nodeid,31,_country,at,_language,en.html>

Na rozdíl od stále ještě převažující praxe v České republice, kdy je velký počet dětí umístován v ústavech, se ve světě postupuje zcela opačně. Pazlarová uvádí, že v zahraničí „*Postupně se stále více prosazuje cesta maximální sanace biologické rodiny. Existují propracované systémy podpory a služeb ohroženým rodinám. Ukazuje se, že tento přístup je nejen prospěšnější pro vývoj dětí, ale v neposlední řadě i mnohem levnější než dlouhodobé umístění v ústavních zařízeních*“.¹⁶ Zároveň dodává, že hodnocení této problematiky dopadlo pro Českou republiku velmi nelichotivě. Stále je hodnocena jako země, která má v ústavech největší počet dětí.

Ve dnech 24. – 25. června 2009 se konala v Olomouci konference na téma Problémy současné rodiny a náhradní rodinná péče. Na konferenci vystoupil MUDr. František Schneiberg,¹⁷ který účastníky konference seznámil s konkrétními údaji. Jeho vystoupení ihned vyvolalo odezvu dalších účastníků, kteří se snažili údaje upřesnit. Problém je, že se statistické údaje velmi rychle mění, takže nelze čísla přesně říci. MUDr. Schneiberg uvedl, že v přepočtu na 100 000 obyvatel má Česká republika nejvíce dětí v dětských domovech v rámci celé Evropské unie a uvedl číslo 22 tisíc dětí. Jeho oponenti v diskusi uvedli, že je to číslo zkreslené, protože 12 tisíc je umístěno v ústavech sociální péče se souhlasem rodičů, protože se v 96 % jedná o děti vážně zdravotně znevýhodněné. Zhruba 1 800 dětí je v kojeneckých ústavech, ale 50 % z nich postupně odchází zpět do vlastní rodiny a dalších 35 % do náhradní rodiny. V dětských domovech tak zůstává 8 tisíc dětí. Mnohé z nich ale mají závažné poruchy chování.

V návaznosti na toto konstatování je důležité připomenout slova Chrise Gardinera, který uvedl: „*Mezinárodní organizace pěstounské péče vybízí Výbor pro práva dítěte, aby vyvíjel silný tlak na vlády, aby postupně vyřadily z provozu ústavy pro kojence a malé děti*“.¹⁸

¹⁶ PAZLAROVÁ, H., MATOUŠEK, O., ŠABATOVÁ, A., *Potřeba systémových změn v péči o ohrožené děti a rodiny. Děti potřebují rodinu: inovativní přístupy v práci s ohroženými rodinami: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Praze ve dnech 22. a 23.2008*, s.12 - 20

¹⁷ SCHNEIBERG, F.: *Několik poznámek k současným trendům v náhradní rodinné péči (pohled pediatra)* In *Problémy současné rodiny a náhradní rodinná péče : Sborník příspěvků z konference EU, 2009*

¹⁸ GARDINER, CH.: *Náhradní rodinná péče* :Příspěvek k zasedání Výboru pro práva dítěte při OSN dne 17. září 2004. 2004, s. 3, 19.

Současným trendem v zahraničí je **rozšíření krátkodobé a střednědobé terapeutické pěstounské péče**. Princip spočívá ve vyškolení pěstounské rodiny, která je následně schopna umístit do své rodiny dítě z rodiny, která není schopna se o vlastní dítě postarat. Do těchto rodin odchází velká část dětí se souhlasem biologických rodičů. Na rozdíl od českých rodin zahraniční rodiny přechod dítěte do náhradní rodiny neberou pro sebe jako trest, ale chápou situaci jako významnou pomoc pro rodinu, která se v určité době dostala na přechodnou dobu do nepředvídatelných potíží (např. nezaměstnanost, tíživá sociální situace).

Další pomocí rodinám, které se dostaly do svízelné situace, je fakt, že **někteří pěstouni se mohou stát tzv. supervizory biologických rodičů**, kdy dochází k velmi intenzivnímu kontaktu s biologickou rodinou. Zpravidla se jedná o neúplné rodiny, kdy se o dítě stará pouze matka. Ta se účastní pravidelně života v pěstounské rodině, může docházet za dětmi, učí se zvládat domácnost, podílí se na přípravě dítěte do školy (pokud se jedná o dítě školou povinné).

V České republice zatím poměrně málo rozšířeným jevem, je tzv. **respitní pěstounská péče**¹⁹, která spočívá v krátkodobém ulehčení rodině, která se stará např. o těžce zdravotně postižené dítě, což je pro celou rodinu značně fyzicky i psychicky vyčerpávající. Také se ale může jednat o rodiče, který se o dítě nebo děti stará sám, má náročné zaměstnání, aby měl vyšší výdělek, takže žije v poměrně značném stresu. Respitní pěstounská péče mu umožní, že na víkendy nebo jiné dny volna předá děti do péče náhradní rodině.

V každém případě je v rámci Evropské unie **ústavní výchova chápána a přijímána jako poslední možnost**, která je dítěte dána.

Do ústavního zařízení může být umístováno pouze po vyhodnocení vzniklé situace odborníky s tím, že dítě zůstane v ústavu pouze po nezbytně nutnou dobu. Toto rozhodnutí musí být pravidelně kontrolováno a v případě změn k lepšímu musí být dítě co nejdříve umístěno zpět do biologické rodiny a pokud to není možné tak do náhradní rodinné péče. Přitom je nutné velmi důsledně dbát na to, že v **žádném případě nelze rozdělovat sourozence**. Ti mají právo spolu zůstat anebo spolu udržovat pravidelný kontakt.

¹⁹ ZELENÁ, M., KLÉGGROVÁ, A. *Podpora rodiny*. Vzdělávací institut ochrany dětí: 2006, s. 18

Pečlivě sledovaným aspektem u dětí, které jsou již schopny posoudit situaci, je skutečné přijetí faktu v praxi, že **děti mají právo se k připravovaným krokům vyjádřit**, mají právo se účastnit rozhodování o podmínkách bydlení v ústavním zařízení. V zahraničí je tento požadavek velmi důsledně plněn. Navíc musí být dítě umístěno do takového ústavního zařízení anebo náhradní pěstounské rodiny, aby bylo, pokud možno, **co nejbližší svému původnímu prostředí**, ve kterém vyrůstalo.

Dlouhodobou tradici v oblasti náhradní rodinné péče má například Spojené království Velké Británie a Severního Irska. Od prvních počátků, které spočívaly pouze v klasické péči o děti umístěním do ústavů různých typů, se ukázalo, že to není správná cesta především pro děti. Již v roce 1989 schválil anglický parlament právní dokument nazvaný Children Act, který upravuje oblast pěstounské péče. Od tohoto okamžiku se stala pěstounská péče profesí. Na základě průběžně získávaných zkušeností se v zemi vyvinul velmi podrobný a osvědčený standardizovaný systém přípravy pěstounů, jejich následná kontrola (supervize) a podpora. **Pěstounství se stalo odbornou profesí.** Péče o děti je přenesena na lokální úroveň. Pěstoun má nárok na 24 hodinovou podpurnou službu a může kdykoli požádat o návštěvu sociálního pracovníka. Přestože pěstounská péče hraje významnou úlohu v náhradní rodinné výchově, trendem je především zachovat co nejužší kontakt dítěte s vlastní biologickou rodinou. Dalším trendem je výrazné zkracování doby, po kterou je dítě umístěno v některém z ústavů anebo v náhradní rodině. Předpokladem je vytvoření podmínek zajišťujících praktickou pomoc rodinám s dětmi, které nejsou schopny se o své děti dlouhodobě pečlivě starat.

V Irsku je podobná situace. Důsledně se dbá na to, aby **každé dítě v pěstounské péči mělo vlastní sociálního pracovníka.** Totéž platí u pěstounských rodin, které mají také vlastní sociálního pracovníka. Jeho úkolem je rozvíjet pravidelné kontakty mezi dítětem, pěstounskou rodinou a vlastní biologickou rodinou dítěte. Uplatňovány jsou různé formy pěstounské péče od denní, krátkodobé, dlouhodobé až po zvláštní typ pěstounské péče – příbuzenskou. Velmi důsledně se dbá na to, aby dítě mohlo udržovat kontakt s biologickou rodinou.

Další možné pojetí náhradní rodinné péče zavedlo Rakousko, kde se model osvědčil. Trendem a současně cílem je snížení počtu dětí umístovaných do ústavních zařízení prostřednictvím tzv. **gatekeepingu (strážení brány) spočívajícího ve vybudování široké sítě služeb podporujících rodinu**, např. sociálně asistenční služby, specializovaná poradenská centra, kluby pro volnočasové aktivity. Druhým trendem **je provozování sítě rodinných komunitních jednotek** – bytů v běžných domech, v nichž může za pomoci 2 - 3 vychovatelů žít cca pět dětí různého věku rodinným způsobem života. Tyto jednotky nahrazují velká ústavní zařízení a jejich provoz je ekonomicky výhodnější. Třetím trendem je **zavedení systému plánování péče o dítě v instituci** do každodenní praxe a pravidelná revize individuálního plánu každého dítěte prostřednictvím nezávislého odborníka placeného krajem.²⁰

Poměrně radikální (nikoliv optimální) reforma v pěstounské péči byla provedena v Rumunsku, kde již byly prakticky zrušeny kojenecké ústavy a děti do 2 let vyrůstají v rodinách. Před 10 lety nebyl v Rumunsku žádný pěstoun, dnes jich mají 20.000.

Podobná situace je i ve Slovinsku, kde již byl přijat plán zcela zrušit do 5 let kojenecké ústavy a umožnit tak dětem do 3 let život a péči v rodinách. Slovinsko má v současné době 880 pěstounů a 1201 dětí v pěstounské péči

V Polsku se transformační proces soustřeďuje na přeměnu velkých ústavů na zařízení rodinného typu. Představa je taková, že max. o 15 dětí se bude starat pár – muž a žena (kdy však nemusí jít nutně o manželský pár či partnery) a pomocný personál. Pěstounská péče zde bude mít charakter pracovního poměru za mzdu.

V Maďarsku se od loňského roku stalo pěstounství první volbou pro děti, které nemohou z nějakého důvodu vyrůstat ve své biologické rodině. Tato forma péče je určena především pro děti velmi malé, zdravotně hendikepované či z národnostních menšin.²¹

Na Ukrajině jsou velké rozdíly v jednotlivých regionech, přesto i zde zaznamenali velký nárůst pěstounské péče. Např. v Doněcké oblasti, která má asi 10 miliónů obyvatel, bylo v roce 2000 jen 56 pěstounských rodin. V roce 2007 jejich počet činil již 1537.

²⁰ ŽŮROVCOVÁ, H.: *Inspirace od sousedů – podoba ústavní výchovy v Rakousku, Maďarsku a na Slovensku*. Děti potřebují rodinu: inovativní přístupy v práci s ohroženými rodinami: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Praze ve dnech 22. a 23.2008, s. 40 - 45

²¹ PAVLÍKOVÁ, E., Konference s mezinárodní účastí „Dítě v systému náhradní péče“, Brno, 20.11.2009. *E-Psychologie* [online], 3 (4), 87-93, [citace 2010-03-30]. Dostupné z URL: <<http://e-psychologie.eu/pdf/pavlikova-zp.pdf>>. ISSN 1802-8853.

Švédsko nevede registr pěstounských rodin, proto neznáme přesný počet pěstounů. Pěstounská péče je zde placená a trvá do 21 let (ve výjimečných případech do 23 let mladého dospělého člověka. V této zemi mají rozhodovací pravomoci sociální pracovníci (v ČR jsou to soudy).

V Holandsku končí pěstounská péče v 18 letech, ale i zde může být ve zvláštních případech prodloužena do 23 let. Biologičtí rodiče se sami mohou rozhodnout dát dítě do pěstounské péče. V tomto případě pak mají široká práva, včetně toho, že si mohou dítě z pěstounské péče vzít zase zpět do své péče.²²

Shrnutí

Výbor pro práva dítěte OSN vyzval v roce 2004 k vypracování pokynů na ochranu dětí bez rodičovské péče. Do projektu se zapojilo 32 zemí. Dne 13.června 2007 bylo v Bruselu v Evropském parlamentu schváleno 18 standardů, které je třeba bezpodmínečně dodržovat. Podle fáze umístění dítěte rozlišujeme tři základní skupiny standardů: proces rozhodování a přijímání, proces péče, proces opouštění dítěte. Blaho dětí, zajištění jejich kvalitního života ve vlastní rodině, pokud to není možné tak v náhradní rodinné péči, to jsou jen základní předpoklady současných trendů v péči o ohrožené děti. Seznámili jsme se systémy náhradní rodinné péče ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irsku, Rakouska, Polska, Maďarska, Ukrajiny, Švédska a Holandska.

²² LEXOVÁ, J., ŘEMÍNEK, T., *Souhrnná zpráva z konference IFCO v Dublinu*, [online]. [citace 2010-03-31]. Dostupné z URL: <http://www.mikulasops.cz/souhrnna-zprava-z-ifco-dublin-2009>

4 Náhradní rodinná péče v České republice v současnosti

Náhradní rodinná péče je naděje pro děti, které trvale, dlouhodobě nebo dočasně nemohou vyrůstat ve své rodině. Cílem této péče je dát šanci dětem dostat se z dětského domova, poznat život v rodině a v budoucnu se zařadit do společnosti. V současné době je náhradní rodinná péče realizována v různých podobách. Protože jde o velmi složitou problematiku, budeme se jí věnovat podrobněji.

4.1 Formy náhradní rodinné péče

Zákon o rodině rozlišuje **osvojení zrušitelné**, někdy také označované jako osvojení prvního stupně. Druhým typem je **osvojení nezrušitelné**, označované také jako osvojení druhého typu, které je spojeno se zápisem osvojitele do matriky místo biologických rodičů osvojence. Jako třetí typ bývá v některých knihách uváděno **osvojení do ciziny a z ciziny**, tedy mezinárodní osvojení. Toto řešení je možné v případě, kdy se pro dítě nedaří nelézt vhodnou rodinu v zemi původu.²³

Osvojení nebo-li adopce je forma náhradní rodinné péče o děti tzv. *právně volné*, tzn. že:

- rodiče dali předem souhlas s osvojením svého dítěte bez vztahu k určitým osvojitelům, tento může být dán nejdříve šest týdnů po narození dítěte a to před soudem nebo orgánem sociálně-právní ochrany dětí, souhlas může být odvolán pouze do doby, než bude dítě umístěno do péče budoucích osvojitelů,
- soud rozhodl o tzv. absolutním nezájmu rodičů o dítě, jelikož
- po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte neprojevali o dítě žádný zájem, ačkoliv jim v projevení zájmu nebránila závažná překážka,
- soud rozhodl o tzv. kvalifikovaném nezájmu rodičů o dítě, tzn., že rodiče neprojevovali o dítě opravdový zájem po dobu nejméně šesti měsíců,
- soud zbavil rodiče rodičovské zodpovědnosti,
- rodiče dítěte zemřeli.

²³ MATĚJČEK, Z., Osvojení a pěstounská péče In BUBLEOVÁ, V. *Děti potřebují rodiče, rodiče potřebují děti*, Praha: Portál, 2002, s. 14 -15

Osvojitelé se stávají rodiči dítěte, zapsanými v jeho rodném listě a mezi osvojiteli a osvojencem vznikají vztahy jako mezi rodiči a dětmi, dítě získává příjmení osvojitele, dítě se plně začleňuje do nové rodiny, včetně vazeb na širší rodinu, dědického práva atp. Osvojitelé získávají k dítěti práva a povinnosti vyplývající z rodičovské role. Vztahy dítěte k jeho původním rodičům zcela zanikají. Pro nezrušitelné osvojení je stanovena minimální věková hranice osvojovaného dítěte na jeden rok.²⁴

Státem garantovaná a kontrolovaná forma náhradní rodinné péče je **pěstounská péče**, která zajišťuje dostatečně hmotně dítě a také finanční odměnu těm, kteří se o dítě starají. Tato forma péče upravena v zákoně o rodině²⁵, v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších právních předpisů (ustanovení o zprostředkování pěstounské péče, o zařízení pro výkon pěstounské péče), v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších právních předpisů (dávky pěstounské péče) a v právních předpisech o sociálním zabezpečení (nemocenské a důchodové pojištění pěstounů).

Pěstounská péče může mít formu **individuální** (běžné rodinné prostředí v domácnosti pěstouna) nebo může být vykonávána příbuznými (ve většině případů jde o prarodiče).

Druhým typem je pak pěstounská péče **skupinová**, která je vykonávána v tzv. zařízeních pro výkon pěstounské péče nebo v SOS vesničkách.

Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě nebo také do společné pěstounské péče manželů. Je umisťováno se souhlasem rodiče, souhlasu není třeba, pokud byla u dítěte soudně nařízena ústavní výchova. Rozhodujícím činitelem je zájem dítěte.²⁶

Pěstounská péče tedy umožňuje přijetí do rodiny dětem, které nejsou právně volné. Zákon přesně vymezuje pěstounům jejich práva - ve většině případů jsou pěstouni oprávněni mít dítě u sebe a spravovat jeho běžné záležitosti. Biologickým rodičům zůstávají jejich práva zachována. Pokud pěstouni potřebují dítěti vyřídit např. pas, je třeba souhlasu biologických rodičů, popř. tento souhlas může vydat za biologické rodiče soud. Pokud jsou rodiče dítěte

²⁴ Zákon č. 94/1963 Sb., *o rodině*, ve znění pozdějších předpisů.

²⁵ § 45 a – 45d Zákon č. 94/1963 Sb., *o rodině*, ve znění pozdějších předpisů

²⁶ MATĚJČEK, Z., Osvojení a pěstounská péče In BUBLEOVÁ, V. *Děti potřebují rodiče, rodiče potřebují děti*, Praha: Portál, 2002, s. 16-17

zbaveni rodičovské zodpovědnosti, pak pěstounská péče probíhá bez účasti biologických rodičů a takové dítě musí mít ustanoveno poručníka, který bude spravovat jeho záležitosti.²⁷

Nejčastěji jsou do pěstounské péče umisťovány děti s různými zdravotními či psychomotorickými obtížemi, výchovnými obtížemi, děti starší, početnější sourozenecké skupiny a samozřejmě děti jiného etnika. Většinou jejich výchova vyžaduje zvýšenou péči a pozornost – jde nejčastěji o děti narušené životním stylem svých rodičů.²⁸

Pěstounská péče končí zletilostí dítěte, může být také zrušena, ale pouze z důležitých důvodů, a to rozhodnutím soudu, soud pěstounskou péči zruší vždy, požádá-li o to pěstoun. Právně neřešenou otázkou zůstává, jak zajistit budoucnost dítěte po 18. roce, kdy dosáhlo zletilosti, ale ne ještě plné společenské samostatnosti.²⁹ Z praxe víme, že tento mladý dospělý ve většině případů zůstává dále v rodině.

Pěstounská péče na přechodnou dobu je zcela nový institut náhradní rodinné péče, který přinesla novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, účinná od 1. 6. 2006.

Soud může svým rozhodnutím svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu. Jde o časově omezenou péči pěstounů, např. po dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat (hospitalizace v nemocničním zařízení, výkon trestu), či po dobu, po jejímž uplynutí lze dle zákona o rodině dát souhlas rodiče s osvojením dítěte bez vztahu k určitým osvojitelům. Pěstounská péče na přechodnou dobu je řešením situace dětí, které by jinak musely pobývat v ústavním zařízení. Péče pěstounů skončí, jakmile pominou důvody, pro které bylo dítě do jejich péče svěřeno. Je finančně podporována státem stejným způsobem jako pěstounská péče.³⁰

Další alternativou náhradní rodinné péče je **poručenství**. Bývá aplikováno v případě, že rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské

²⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Z., *Výkon rodičovské zodpovědnosti v kontextu institutů náhradní rodinné péče dítě* In Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z VIII. Celostátního semináře NRP Brno, 1.-2.10.2008, s. 67

²⁸ MATĚJČEK, Z. a kol., *Náhradní rodinná péče* In BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, V., *Organizace náhradní rodinné péče*, Praha : Portál, 1999, s.38

²⁹ MATĚJČEK, Z. *Osvojení a pěstounská péče* In BUBLEOVÁ, V. *Děti potřebují rodiče, rodiče potřebují děti*, Praha: Portál, 2002, s. 17

³⁰ § 27a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, musí soud dítěti ustanovit poručníka, který je oprávněn nezletilé dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo rodičů. Aby bylo možné považovat poručenství za formu náhradní výchovy, musí být splněna podmínka, že stanovený poručník o dítě osobně pečuje, pak má právo na stejné dávky ze systému státní sociální podpory jako pěstouni. Poručníci nabývají práva a povinnosti vyplývající z rodičovské role v téměř celém rozsahu - podstatná rozhodnutí týkající se dítěte schvaluje soud. Poručník je povinen podávat pravidelně soudu zprávy o nezletilém.³¹

Poručníkem však může být i osoba, která o dítě přímo nepečuje – jde např. o děti, u kterých byli rodiče zbaveni rodičovských práv a u dítěte je nařízena ústavní výchova. Poručníkem pak bývá zpravidla ustanoven orgán SPOD nebo ředitel zařízení, ve kterém je dítě umístěno.

Opatrovnictví nad nezletilými dětmi znamená, že opatrovníkovi je svěřen výkon pouze některých práv a povinností za rodiče, který může být buď dlouhodobý nebo naopak jen krátkodobý. Vedle případů střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem (§ 37 odst. 1), ohrožení majetkových zájmů dítěte (§ 37b), omezení rodičovské zodpovědnosti (§ 44 odst. 2) a řízení o osvojení (§ 68b)³², ustanoví soud opatrovníka též v případech, kdy je to v zájmu dítěte z jiných důvodů třeba. V takových případech lze ustanovit opatrovníkem i orgán sociálně právní ochrany dětí.

Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud **svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče**, tato osoba musí poskytovat záruku řádné výchovy dítěte. Důvody pro takovéto řešení jsou různé, nejčastěji jde o nemoc rodičů, jejich výkon trestu odnětí svobody či pobyt v cizině. Při výběru vhodné osoby dává soud vždy přednost příbuznému dítěte (v praxi jde nejčastěji o prarodiče dítěte). Soud vždy rozhodne také o rozsahu práv a povinností k dítěti. Rodiče zůstávají zásadně nadále zákonnými zástupci dítěte.³³

³¹ KRÁLÍČKOVÁ, Z., *Výkon rodičovské zodpovědnosti v kontextu institutů náhradní rodinné péče dítě* In Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z VIII. Celostátního semináře NRP Brno, 1.-2.10.2008, s.66

³² Zákon č. 94/1963 Sb., *o rodině*, ve znění pozdějších předpisů

³³ § 45 Zákona č. 94/1963 Sb., *o rodině*, ve znění pozdějších předpisů.

Shrnutí:

Každé dítě má právo na život v přijímajícím, láskyplném a podnětném prostředí rodiny. Ne každé dítě však může vyrůstat v biologické rodině. V současné době je v České republice náhradní rodinná péče realizována v podobě osvojení, pěstounské péče, pěstounské péče na přechodnou dobu, poručenství a svěřeni dítěte do péče jiné osoby než rodiče.

4.2 Legislativní vymezení

V souvislosti s právním postavením dítěte v rodině, s právy dítěte a právy rodiny na ochranu, je nutné vycházet především z ústavních základů právního řádu České republiky. Listina základních práv a svobod³⁴ jako součást ústavního pořádku ČR chrání člověka, dítě, přirozenou rodinu a rodičovství. Výslovně stanoví, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů a že děti mají právo na rodičovskou výchovu. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od svých rodičů odloučeny proti jejich vůli jen na základě zákona a rozhodnutí soudu.

Dalším významným dokumentem je Úmluva o právech dítěte,³⁵ která byla přijata na půdě OSN dne 20. listopadu 1989 jako první mezinárodní dokument věnovaný pouze dětem. Vůdčím principem Úmluvy je nejvyšší zájem dítěte, který musí být sledován při každé činnosti týkající se dětí. Právo dítěte vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění je zakotveno ve všeobecných zásadách Úmluvy. Přirozená rodina je primárním výchovným prostředím pro dítě. Pokud je však dítě dočasně nebo trvale zbaveno svého rodinného prostředí nebo ve svém vlastním zájmu v tomto přirozeném prostředí nemůže být ponecháno, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, upravuje všechny formy náhradní rodinné péče. V § 45 je upraven institut svěřeni dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče. V § 45 a – d nalezneme úpravu vzniku a zániku pěstounské péče, povinnost vyjádření orgánu sociálně právní ochrany dětí k předpěstounské péči, vzájemná

³⁴ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., *Listina základních práv a svobod*, ve znění pozdějších předpisů

³⁵ Zákon č. 104/1991 Sb., *Úmluva o právech dítěte*, ve znění pozdějších předpisů

práva a povinnosti pěstounů a dětí a přechod práva na výživné. V souvislosti s novelizací zákona o sociálně právní ochraně zde byla začleněna úprava pěstounské péče na přechodnou dobu.

Paragraf 63 - 77 řeší veškeré otázky ohledně osvojení – jaké vztahy osvojením vznikají, věk osvojence a osvojitele, preadopční péči, zrušení osvojení, následky osvojení nezrušitelného. V tomto zákoně je v hlavě páté upraveno také poručnictví a opatrovnictví.³⁶

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, řeší zprostředkování osvojení a pěstounské péče. V zákoně je zakotven i postup při podávání žádosti o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče, jaké jsou postupy jednotlivých úřadů a také zde nalezneme, jaké náležitosti musí mít spisová dokumentace dětí vhodných do adopce či pěstounské péče.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, řeší v § 36-43 dávky pěstounské péče.

Okrajově se náhradní rodinná péče promítá také do zákona o sociálním zabezpečení,³⁷ zákona o pomoci v hmotné nouzi,³⁸ zákona o výkonu ústavní výchovy,³⁹ zákona o sociálních službách⁴⁰ a Občanského soudního řádu.⁴¹

Shrnutí:

Ústava ČR i Listina základních práv a svobod, jako součást ústavního pořádku ČR, chrání každého jednotlivého člověka, dítě obzvlášť. Pro náhradní rodinnou péči je pak stěžejní přijetí zákona č. 91/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů, kterým se podstatně mění a doplňuje původní zákon o rodině z roku 1963.⁴² Na tento zákon pak navazuje neméně důležitý zákon č. 359/1999Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Tyto dva zákony a jejich výklad vymezují roli a působnost institutu pěstounské péče.

³⁶ §78-84, Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

³⁷ Zákon č. 100/1998 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů

³⁸ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

³⁹ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁰ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

⁴¹ Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁴² Zákon č. 94/2963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

4.3 Psychologické hledisko

Bylo napsáno mnoho knih o tom, čím procházejí budoucí pěstouni či osvojitelé, jaká úskalí musejí zvládnout, jak je tato situace obtížná pro samotné dítě. V současných seznamech čekatelů pro přijetí dítěte do rodiny, je převaha těch, kteří dítě nemají a jednoznačně převažuje zájem o adopci. Pokud jde o bezdětné páry, stávají se žadateli o pěstounskou péči spíše proto, že s ohledem na svůj věk už nemají šanci adoptovat dítě.

Většina lidí je motivována k trvalému přijetí dítěte do své rodiny. Zkušenost nás, sociálních pracovníků je taková, že pokud žadatelé usilují o pěstounskou péči, tak vyžadují pěstounskou péči bez účasti rodičů. Z biologických rodičů mají často strach, jednak z toho, že jim budou zasahovat do výchovy a pak také právě z toho, že by si mohli časem převzít své dítě zpět do péče.⁴³

Zájemců o pěstounskou péči bylo vždy velmi málo a v posledních letech ubývá žadatelů především pro skupinu dětí, které jsou zdravotně či sociálně znevýhodněné (děti s vrozenými vývojovými vadami, děti se zvláštními vývojovými riziky, děti duševně či tělesně postižené, děti s problematickými rodiči – nemocnými, tělesně postiženými, drogově závislími, alkoholiky). Odborníci říkají, že novou nadějí pro tyto děti by mohla být právě terapeutická či profesionální pěstounská péče.⁴⁴

Pokud však hovoříme o nových alternativách náhradní rodinné péče, musíme se zamyslet nad smyslem profesionální nebo také krátkodobé pěstounské péče. Jejím cílem je poskytnout dítěti i biologické rodině takovou terapeutickou pomoc, aby se dítě, které může být postižené nebo jiného etnika, které může mít zcela zvláštní potřeby, mohlo vrátit do svého přirozeného prostředí, do své původní rodiny. Rodičovství ve vztahu k těmto dětem vyžaduje zcela jistě ještě něco navíc k „běžným“ rodičovským dovednostem.⁴⁵ Ve srovnání s tradiční pěstounskou péčí, která pro dítě představuje kvalitní dlouhodobé rodinné zázemí, jde tedy o jinou formu.

⁴³ PETROVÁ, E. Právo a rodina In PETROVÁ, E. *Vztah založený na slibu*: Linde. roč. 11, č.9/2009, s.19,20

⁴⁴ MATĚJČEK, Z. Osvojení a pěstounská péče. In BUBLEOVÁ, V.: *Co u nás ještě chybí?* Praha: Portál, 2002, s.31

⁴⁵ MATĚJČEK, Z. Náhradní rodinná péče. In KOVAŘÍK, J.: *Adopční trojúhelník, trojboký jehlan odborných služeb a další perspektivy rodinné péče*. Praha: Portál, 1999, s. 165

Lze konstatovat, že tato situace je velmi náročná pro všechny zúčastněné strany. Výchova dítěte, je proces zčásti vědomý a racionální, zčásti nevědomý, intuitivní a také podmíněný emocionálním vztahem. Zvláště ve vlastní rodině funguje právě tato emocionální složka. Krátkodobá péče nemá možnost využít právě onu emocionální, vzájemnou, intuitivní složku výchovy, naopak jde o přístup zcela racionální.⁴⁶

Profesionální pěstouni musí proto, dle našeho názoru, projít zcela jinou přípravou, než běžní pěstouni. Musí to být lidé, kteří budou ochotni nejen přijmou na přechodnou dobu dítě, ale v podstatě také celou jeho původní rodinu. Je zapotřebí, aby profesionální pěstoun měl „odchované“ své děti, měl by být empatický, ale přitom by měl zabránit, aby se mezi ním a dítětem vytvořil vřelý, intimní a hlavně trvalý citový vztah. Naopak, měl by zachovat, eventuálně posílit citové pouto dítěte k jeho vlastní rodině.

Není pochyb o tom, že profesionální pěstounská péče klade vysoké požadavky i na ostatní členy domácnosti. Tato forma péče je především o komunikaci a kontaktu pěstounů, dítěte, jeho rodičů, sociálních pracovníků a dalších specialistů. Proto je nezbytně nutné, aby se tito pěstouni nadále vzdělávali, byli ochotni ke spolupráci s odborníky (ať už jde o návštěvy speciálních poraden, či případové konference), účinnou podporu či supervizi. V dnešní době se však setkáváme s malou ochotou využívat průběžně odbornou pomoc, mnoho pěstounů není schopno přijmout zpětnou vazbu.⁴⁷

Co tato situace přinese pro dítě? A je vůbec možné, aby dítě odešlo z biologické rodiny a pak pobývalo 3 - 6 měsíců u někoho zcela cizího a nezanechalo to na něm žádné stopy?

Pro každé dítě je pro budování jeho životní jistoty důležité, aby bylo psychicky přijato (primárně matkou, zprostředkovaně rodinou). Pokud však někde něco selže - dítě je přijato nedostatečně nebo není přijato dokonce vůbec, je to pro dítě vždy traumatizující událost. Je v zájmu dítěte, aby každé řešení jeho dalšího osudu bez rodinného zázemí, mělo **dlouhodobou perspektivu.**

Zákon říká, že hlavním cílem je zájem a blaho dítěte. Tyto pojmy si asi většina odborníků vykládá tak, že by měly být především dostatečně uspokojovány základní biologické,

⁴⁶ MATĚJČEK, Z. Náhradní rodinná péče. Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. In MATĚJČEK, Z., *Cizí dítě v cizí rodině*. Praha, Portál, 1999, s. 53-55

⁴⁷ ROTREKLOVÁ, E., *K tématu přípravy, vzdělávání a supervize v profesionální pěstounské péči* In Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z III. Celostátního semináře NRP Brno, 29.-30.9.2003, s.47-50

psychické a sociální potřeby dítěte. Jaké má dítě psychické potřeby? Profesor Matějček s Langmeierem uvádějí, že každé zdravé dítě potřebuje: patřičný přívod podnětů (stimulaci), „smysluplný svět“ (návaznost, pravidelnost a řád), životní jistotu (citový vztah k určité osobě), pozitivní identitu (vědomí vlastního „já“) a otevřenou budoucnost, naději, životní perspektivu. Tohle všechno běžně poskytuje rodina, která dobře funguje. Tyto potřeby mohou poskytnout dítěti i náhradní rodiče, pokud však ono dítě psychicky „přijmou“.⁴⁸

V dětský domovech je v současné době umístěno velké množství spíše starších dětí. Právě těchto dětí by se měla krátkodobá pěstounská péče dotýkat. Ovšem přijetí takového dítěte je velmi složité. Má již své zvyky, vyrůstalo v nějakém prostředí. Může to být dítě zdravé, nemocné, postižené, s výchovnými problémy. Najednou však zjistí, že lze žít i jinak. Z pracovní praxe jsou známy případy dětí, které byly umístěny do dětského domova. Většina z nich jezdila ke svým biologickým rodičům. V mnoha případech byli ale rádi, že se mohou vrátit zpět do dětského domova, do své jistoty. Zvláště starší děti již chápou, že ten, kdo selhal, jsou jejich rodiče. Že tyto rodiče nejsou ochotni podstoupit léčbu, nastoupit do práce, hradit nájem....Co když se takové dítě prostě nebude chtít vrátit ke svým biologickým rodičům?⁴⁹

Biologické rodiče také nelze nechat stranou. S těmi by se mělo pracovat tak, aby byli schopni převzít děti zpět do své péče. Praxe ukazuje, kolik úsilí a času je věnováno jednotlivým rodinám, než se přistoupí ke stanovení výchovného opatření. Jsou to často léta, kdy se dochází do domácnosti a sociální pracovníce se snaží situaci rodiny změnit. Bohužel, v některých případech se nedá udělat nic jiného, než umístit dítě do ústavu. Většina sociálních pracovníků není přesvědčena o tom, že by umístění dítěte do profesionální pěstounské rodiny na 3 měsíce něco vyřešilo. Biologické rodiny jsou většinou rodiny dysfunkční, s celou řadou sociálně patologických rysů, které mají problémy několik let. Dnes už je také zřejmé, že ne všechny rodiny se dají sanovat.

⁴⁸ MATĚJČEK, Z. Náhradní rodinná péče. Průvodně pro odborníky, osvojitele a pěstouny. In MATĚJČEK, Z., *Cizí dítě v cizí rodině*. Praha, Portál, 1999, s. 56

⁴⁹ STAŇKOVÁ, R., *Spolupráce zvláštního dětského zařízení s náhradní rodinou* In Aktuální otázky náhradní rodinné péče : Sborník z III. Celostátního semináře NRP Brno, 29.30.9.2003, s. 29 - 30

Shrnutí:

Profesionální pěstouni musí projít zcela jinou přípravou, než běžní pěstouni. Musí to být lidé, kteří budou ochotni nejen přijmout na přechodnou dobu dítě, ale v podstatě také svým způsobem celou jeho původní rodinu. Přitom by si k svěřenému dítěti neměli vytvořit pevnou citovou vazbu, ale měli by se snažit rozvíjet citovou vazbu dítěte k jeho biologickým rodičům.

Zájmem dítěte je, aby bylo zdravé a aby byly v pravý čas a v náležitě míře uspokojovány jeho základní biologické, psychické a sociální potřeby. Zvláště uspokojování psychických potřeb je velmi důležité. Dítě by mělo vyrůstat vždy v citově vřelém (přijímajícím) a stálém prostředí. Právě ono „přijetí dítěte“ je základnou pro budování jeho životní jistoty.

4.4 Nové trendy v náhradní rodinné péči v ČR

Náhradní rodinná péče je v České republice velmi často diskutovaným tématem. Legislativu upravuje zejména Úmluva o právech dítěte Organizace spojených národů, kterou je Česká republika vázána od 1. ledna 1993.⁵⁰ Koordinace aktivit spadá do kompetence Ministerstva práce a sociálních věcí. Výbor pro práva dítěte doporučil již v roce 2003 návrhy pro zlepšení činnosti.⁵¹ Jedna z výtek se týkala nekoordinovanosti systému péče o dítě, především rodinné náhradní péče a jeho roztříštěnosti. Výbor doporučil, aby byla přijata opatření týkající se posílení pěstounské péče, aby byla posílena preventivní péče, jejímž výsledkem bude menší počet dětí umístěvaných do ústavů, soudy aby používaly mnohem více předběžných opatření v zájmu ochrany dětí.

Jaké kroky je nutné podniknout, aby došlo k nápravě současného stavu? Jaké jsou nebo budou **principy**, které budou muset řešit všechny orgány a instituce, kterých se ochrana zájmů a práva dítěte dotýká? Jaké **nové trendy** bude nutné zavést pro zefektivnění fungování systému náhradní rodinné péče?

⁵⁰ zákon č. 104/1991 Sb., *Úmluva o právech dítěte*, ve znění pozdějších předpisů

⁵¹ 32. zasedání dne 31. ledna 2003. Výbor pro práva dítěte projednal tehdy zprávu osmi států o plnění Úmluvy o právech dítěte, mezi nimi České republiky.

Podívejme se nejprve na hlavní principy, které jsou základním předpokladem pro fungování systému. Problematiku řešilo Ministerstvo práce a sociálních věcí již v červenci 2007. V úvodu tiskové zprávy tehdy uvedlo: „*Sociálně-právní ochrana dětí v České republice čelí mnoha problémům. Ministerstvo práce a sociálních věcí si nedostatky uvědomuje a připravuje proto celou řadu kroků k nápravě současného stavu*“.⁵²

Stanoveny byly základní principy:

První princip – podpora ohrožených dětí

Cílem je **podpora biologické rodiny**, především zachování její integrity, schopnosti dostatečně se postarat o děti. Dlouholetým přetrvávajícím problémem sledování situace v péči o děti v biologických rodinách bylo, že se nezkoumaly příčiny a důvody, proč ve sledovaných rodinách není zajišťována potřebná péče o děti. Pouze se konstatovalo, že děti nemají vhodné podmínky pro život v rodině. Výsledkem bylo velmi časté odebírání dětí, jejich umístování do ústavů a v mnoha případech úplné odtržení od biologické rodiny.

Druhý princip – případové konference

Je prosazován názor, že pokud se prokáže, že rodina nezvládá svou sociální situaci, bude svolána tzv. **případová konference** (zástupci školy, lékař, SPOD apod.), kteří vypracují tzv. **individuální plán práce s rodinou a dítětem**, ve kterém budou stanoveny konkrétní kroky). Případové konference jsou v zahraniční běžně využívány úspěšně již několik let. V České republice se o nich začalo hovořit teprve v souvislosti s úpravou zákona o rodině a zákony souvisejícími. Hlavním problémem bylo, že o problematice dětí zahrnutých do náhradní rodinné péče rozhodovalo příliš mnoho institucí od ministerstev počínaje až po místní samosprávu konče a přitom každá z těchto institucí pracovala a hlavně rozhodovala podle svých vlastních interních směrnic a nařízení, které nebyly provázány s dokumenty zbývajících institucí. Výsledkem byly často doslova nekonečné tahanice o tom, kdo má pravdu a na tento stav doplácelo především dítě, kterého se situace týkala.

⁵² SEZEMSKÝ, J. *Principy sociálně-právní ochrany dětí*. MPSV. Tisková zpráva. Praha, červenec 2007. [online]. [citace 2009-09-01]. Dostupné z URL:<<http://www.mpsv.cz/files/clanky/4338/03072007.pdf>>

S organizováním případových konferencí jsou vkládány do tohoto způsobu řešení velké naděje. Konference se účastní subjekty, které mají se sociálně-právní ochranou dětí spojenou svou náplň práce – pracovníci sociálně-právní ochrany, lékař, škola, rodiče, nestátní nezisková organizace atd. Skupina na základě vyhodnocení situace vytvoří individuální plán práce s rodinou a s dítětem. Obzvláštní důraz bude kladen na primární odpovědnost rodičů.⁵³

Třetí princip – primární zodpovědnost rodičů

Celý systém musí být zaměřen na to, aby **pomoc byla směřována k biologickým rodičům**, aby měli dostatek rad, námětů, návodů k práci s dětmi, aby si uvědomili, že svojí aktivitou přispějí ke zdárnému chodu rodiny. Problémem je, že ani současné nastavené možnosti náhradní rodinné péče, nezabezpečují pro rodiny, které si nevědí v mnoha nečekaných životních situacích rady, takové služby, které jim umožní situaci zvládnout. Stále existuje nedostatek specializovaných zařízení, krizových pracovišť, kam se mohou prakticky po 24 hodin denně rodiče obracet se žádostí o radu a pomoc.

Čtvrtý princip – Koncepce o ohrožené děti a děti žijící mimo rodinu

Definuje základní problémové oblasti, stanovuje možné řešení problémů. Dokument byl schválen vládou v říjnu 2006. Česká republika patří mezi státy, kde je vysoká zaměstnanost žen, výrazně se změnila role ženy – matky, rodinné vztahy fungují na zcela jiných základech, než tomu bylo v předcházejících generacích. V České republice také žijí rodiny s nízkými příjmy, které se často pohybují na hranici příjmové chudoby.

Chudobu všeobecně chápeme jako stav, který brání lidskému jedinci, aby mohl realizovat svá práva, uplatnit své znalosti, čímž se ve velké většině případů stává závislým na sociálním systému státu.

Příjmová chudoba je především způsobena vyšším počtem dětí v domácnosti, nízkou vzdělanostní úrovní členů domácnosti, neúplností rodiny, ekonomickou neaktivitou, nezaměstnaností.⁵⁴ Za těchto podmínek rodiče nejsou schopni se postarat o základní lidské potřeby. Tato situace nejtěživěji dopadá na děti. Rodina se v důsledku chudoby může

⁵³ MPSV: *Kroky ke zlepšení péče o ohrožené děti*. [online]. [citace 2009-09-01]. URL: <<http://www.mpsv.cz/cs/4639>>

⁵⁴ HORA, O., KOFROŇ, P., SIROVÁTKA, T. *Příjmová chudoba a materiální deprivace v České republice s důrazem na situaci dětí podle výsledků šetření SILC.*, VÚPSV, v. v. i. Praha, výzkumné centrum Brno, 2008, s. 14

ocitnout až na okraji společnosti a z této situace se rodina bez pomoci státu dostává jen velmi těžko, protože se zpravidla jedná o následný dlouhodobý proces. Na toto téma Mareš uvedl: „*Stejně jako chudoba, může být i sociální vyloučení přenášeno z generace na generaci v procesu sociální reprodukce.*“⁵⁵

Pátý princip – podpora ohrožených dětí

O problematice ohrožených dětí je česká veřejnost stále málo informována, často je informována zkresleně díky médiím, která ne vždy prezentují přesné informace. Je zcela jednoznačné, že pokud nebude zpracován a uveden do praxe kompletní systém informování veřejnosti o problematice ohrožených dětí a úloze náhradních rodin, bude česká veřejnost stále mít zkreslený pohled na celkovou situaci. Přes některé dílčí pokroky nadále **chybí funkční informační systém**, který bude informovat veřejnost o aktuální situaci v péči o ohrožené děti, o jejich současných potřebách a o tom, co stát od občanů očekává, aby dětem, které pomoc potřebují, byla skutečně a hlavně rychle poskytnuta. Z tohoto důvodu je nutné zvýšit u veřejnosti povědomí o rodinné problematice, využívat médií, ale také dalších prostředků a nástrojů k informování. Názorně veřejnosti předvést, jak stát tuto problematiku řeší, kde má nedostatky a proč, kde by pomoc občanů potřeboval. Bylo by toho ještě mnoho, co by se dalo vyjmenovat, ale dá se to také říci stručněji – vše závisí na efektivní komunikaci mezi státem a veřejností.

Šestý princip – profesionalizace pěstounské péče

Zaměření se na systematickou podporu náhradních rodin s cílem metodického vedení, finanční podpory tak, aby byla možná **profesionalizace** této péče. Zatímco u mnoha členských států Evropské unie se výrazná podpora náhradních rodin stala jedním ze základních současných trendů, v České republice je, i přes některé dílčí pokroky, situace stále nedobrá.

Rozpracování principů péče o ohrožené děti projednávala vláda⁵⁶ na základě zprávy „Analýza současného stavu institucionálního zajištění péče o děti“, kterou předložilo Ministerstvo práce a sociálních věcí. Analýzu schválila vláda dne 26. března 2008. Místopředsedovi vlády a ministru práce a sociálních věcí bylo uloženo předložit vládě

⁵⁵ MAREŠ, P.: *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: 2006, VÚPSV Praha, výzkumný ústav Brno. s. 9.

⁵⁶ VLÁDA. *Usnesení vlády č. 1151 ze dne 15. října 2007.*

do dne 31. prosince 2008 návrh opatření k transformaci a sloučení systému péče o ohrožené děti. Navržená opatření měla za úkol **odstranit mezirezortní roztržitost** péče o ohrožené děti.⁵⁷ Další jednání se uskutečnilo na zasedání vlády dne 19. ledna 2009. Vláda schválila „Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti – základní principy“⁵⁸ jako základní východisko transformace celého systému péče o ohrožené děti, ve smyslu všestranné podpory a priority biologické rodiny a celého systému náhradní rodinné péče. Stávající roztržitost celého systému, nedořešenost fungování náhradní rodinné péče neumožňovala efektivně uplatňovat nové tendence v oblasti náhradní rodinné péče tak, jako je tomu v jiných státech Evropské unie.

V souvislosti s uplatňováním současných trendů v náhradní péči o ohrožené děti je také nutné především se zamyslet nad tím, kde jsou v českém systému slabiny, které brání efektivnímu nástupu a uplatnění těch trendů, které s již několik let uplatňují velmi dobře v některých členských zemích Evropské unie. Nad touto problematikou se zamýšlejí např. Rotreklová s Hofrovou,⁵⁹ které v systému náhradní rodinné péče považují za riziková tato místa:

- zařazení dítěte do evidence náhradní rodinné péče
- odbornou přípravu žadatelů na přijetí dítěte do rodiny
- zařazení do evidence osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny
- proces zprostředkování náhradní rodinné péče
- odborné vedení náhradní rodinné péče.

Všechna vyjmenovaná místa jsou propojena, navazují na sebe. V případě, že bude odpovědnými osobami zvolen nevhodný postup, zákonitě se stane, že náhradní rodinná péče není pro dítě vhodným řešením, které by naplňovalo jeho potřeby. Je bez diskuse, že nelze zůstat v půlce cesty. Počet dětí v náhradní rodinné péči je v České republice stále

⁵⁷ VLÁDA. *Usnesení vlády č. 293 ze dne 26. března 2008.*

⁵⁸ SEZEMSKÝ, J: *Transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti.* MPSV. Tisková zpráva. Leden 2009. [online]. [citace 2009-09-01]. Dostupné z URL:< <http://www.mpsv.cz/files/clanky/6153/19012009b.pdf>>

⁵⁹ ROTREKOVÁ, R., HOFROVÁ, V.: *Kritická místa v systému náhradní rodinné péče a možnosti změny.* In Aktuální otázky náhradní rodinné péče. Sborník Z VIII. Celostátního semináře NRP, Brno, říjen 2008. Brno: Triada, o. s., s.14

vysoký, o čemž svědčí tabulka 1. Ročenka Ministerstva práce a sociálních věcí za rok 2008 zatím není zveřejněna, jak vyplývá z jeho vyjádření.⁶⁰

Tabulka 1. Počet dětí v náhradní rodinné péči v ČR za rok 2007

Kraj	počet dětí v NRP k 31. 12. 2007
Hl. m. Praha	580
Středočeský kraj	704
Jihočeský kraj	489
Plzeňský kraj	325
Karlovarský kraj	356
Ústecký kraj	720
Liberecký kraj	366
Královéhradecký kraj	368
Pardubický kraj	358
Vysočina	310
Jihomoravský kraj	792
Olomoucký kraj	460
Zlínský kraj	396
Moravskoslezský kraj	1 359
Česká republika	7 583

Zdroj: Statistická ročenka MPSV za rok 2007

Podíváme-li se na údaje vidíme, že nejvíce dětí je umístěno v náhradní rodinné péči v Moravskoslezském kraji, Středočeském, Ústeckém, Jihomoravském kraji. Jednoznačně vede Moravskoslezský kraj. Podle uveřejněných údajů by se mohlo zdát, že počet dětí umístěných v náhradních rodinách je v podmínkách České republiky vysoký. Je to určitý úspěch, ale pouze dílčí, i když pro každé dítě to znamená výrazné zlepšení jeho životní situace. Vrtbovská k tomuto tématu říká: „Umístění dítěte do některého náhradního typu rodinné péče je z hlediska kvality života a vývoje dítěte zcela zásadní zásah, ke kterému by mělo být přikročeno po vyčerpání všech pokusů o podporu a renovaci původní biologické rodiny. Umístění mimo biologickou rodinu by mělo být co nejkratší“.⁶¹ K jejímu názoru lze dodat, že zcela jednoznačně je umístění do náhradní rodiny lepší než umístění do některého z ústavů (v její formulaci není o ústavech zmínka).

⁶⁰ MPSV: 2009/49923-21 *Informace o sociálních zařízeních pro děti*. [online]. [citace 2009-09-01]. Dostupné z URL: <http://www.mpsv.cz/cs/7513>

⁶¹ VRTBOVSKÁ, P.: *Moderní pojetí sociální práce s rodinami a dětmi v obtížné rodinné situaci*. Asociace vzdělavatelů v sociální práci. Sociální práce 1/2006, s. 37.

Je otázkou, kde přesně je časová hranice při umístění dítěte v náhradní rodině a zpětný přesun do rodiny biologické. Samozřejmě, že rodina biologická je prioritou, ale ne každá může i po poměrně dlouhé době splnit podmínky pro to, aby se dítě mohlo do ní znovu vrátit a spokojeně vyrůstat. Počet pěstounských rodin dosáhl v roce 2007 v České republice počtu 4 927. Největší počet pěstounských rodin je opět v Moravskoslezském kraji, následuje kraj Středočeský a Ústecký – viz tabulka 2.

Tabulka 2. Počet pěstounských rodin v ČR v roce 2007

	počet pěstounských rodin k 31. 12. 2007
Hl. m. Praha	409
Středočeský kraj	571
Jihočeský kraj	240
Plzeňský kraj	197
Karlovarský kraj	278
Ústecký kraj	524
Liberecký kraj	271
Královéhradecký kraj	213
Pardubický kraj	254
Vysočina	176
Jihomoravský kraj	453
Olomoucký kraj	193
Zlínský kraj	229
Moravskoslezský kraj	919
Česká republika	4 927

Zdroj: Statistická ročenka MPSV za rok 2007

Poměrně novinkou v pěstounské péči je **pěstounská péče na přechodnou dobu**, což je relativně nový institut náhradní rodinné péče. Byl začleněn do zákona o rodině v souvislosti s novelizací zákona o sociálně-právní ochraně dětí.⁶² Zákon o pěstounství na přechodnou dobu platí tedy v České republice tři roky. Tento nový trend se však rozvíjí velmi pomalu, protože přece jen představuje nový způsob péče o děti, u pěstounů i přes prováděnou osvětu budí stále ještě nedůvěru. Pro Českou republiku představuje institut pěstounské péče na přechodnou dobu svým významem v poněkud možná netradičním pojetí tzv. právo na rodinný život.⁶³

⁶² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁶³ MATĚJČEK, Z., Osvojení a pěstounská péče In BUBLEOVÁ, V., *Co u nás ještě chybí?* Praha: Portál, 2002, s. 31-32

Péče o ohrožené a znevýhodněné děti se v České republice v roce 2008 nijak výrazně nezměnila. Nelze než konstatovat, že stále převažuje ústavní péče nad péčí rodinnou. Na tento stav upozorňují také neziskové organizace již několik let. Poukazují na konkrétní problémy, které brání zavádění a uplatňování nového pojetí výchovy ohrožených dětí, jejich umisťování do náhradních rodin. Patří k nim např. ustanovení pouze jednoho odpovědného úřadu, který bude mít celou oblast ochrany práv dítěte ve své kompetenci, zvýšení počtu a kvality služeb pro pěstounské rodiny, výrazné zkracování doby pobytu dětí v ústavech atd. Odborníci na základě výsledků šetření dokazují, že v mnoha případech je doba pobytu dítěte protahována nejen věcnými a právními překážkami a zdlouhavým soudním řízením, které také bývá často kritizováno, ale i administrativními prostoji, kterým bychom se mohli i v současném systému vyhnout.

Zavádění nových trendů v náhradní rodinné péči se setkává v České republice s mnoha problémy. I přes mnohá provedená systémová opatření k lepšímu, zůstává péče o ohrožené děti, jejich umisťování v náhradní rodinné péči, stále příliš složité, zdlouhavé, roztržité. Bez provedení efektivních změn, provázanosti zainteresovaných ministerstev, samospráv, nestátního sektoru, nebude možné i nadále v plné míře uplatňovat nové trendy. Na mnoha celostátních i mezinárodních seminářích může být uváděno nespočet příkladů o tom, jakým způsobem jsou efektivně uplatňovány nové trendy v náhradní rodinné péči, České republice to nebude nic platné, když nebude mít vyřešeny elementární předpoklady, které zabezpečí efektivní fungování celého systému náhradní rodinné péče.⁶⁴

Ministerstvo práce a sociálních věcí v úzké spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, zdravotnictví, vnitra a spravedlnosti společně s neziskovými organizacemi, samosprávou a dalšími sektory zpracovaly návrh **transformace systému péče o ohrožené děti**. V návrhu jsou analyzovány hlavní problémy, které brání celkovému zkvalitnění péče o ohrožené děti a jsou velkou překážkou pro zavádění nových forem, metod a trendů v péči o ně. V materiálu jsou podrobně rozebrány jednotlivé nedostatky systému v péči o ohrožené děti a navržena opatření, která mají zabezpečit kvalitnější fungování celého systému. Velkým problémem je, že v České republice není komplexní přehled o personálním, finančním a legislativním zajištění práce s ohroženými dětmi. Je rozdílné zajištění finančních aktivit jednotlivých rezortů, náhradní rodinná péče je téměř

⁶⁴ RESNEROVÁ, B., *Transformace systému o ohrožené děti* In Aktuální otázky náhradní rodinné péče, Sborník z VIII. Celostátního semináře NRP Brno, 1.-2.10.2008, s. 11-1^o4

podhodnocena, zcela nezajištěna je terénní práce s rodinou v podobě prevence selhání rodiny.⁶⁵

Jaká **opatření** je nutné přijmout, aby se stávající nedostatky nestaly brzdou pro uplatnění nových trendů, které umožní zkvalitnit péči o ohrožené děti?

Za prvé panuje velká **roztříštěnost v aktivitách rezortů, které nejsou koordinovány**. Je nutné sjednotit všechny legislativní, metodické, personální i finanční podmínky. Zlepšit kvalitu práce, na úrovni krajů vybudovat kvalitní síť služeb, které budou přesně vymezeny a všestranně pokryjí potřeby, požadavky ohrožených dětí a rodin v příslušném regionu. Hlavní důraz bude kladen na preventivní, ambulantní a terénní služby, protože jejich efektivní fungování vytvoří předpoklady pro to, aby děti byly umisťovány do ústavů jen ve výjimečných případech a navíc na co nejkratší dobu.

Za druhé **pozornost je nutné soustředit na standardy práce s ohroženou rodinou**. Základem je nový systém standardů, které budou platit jednotně pro všechny pracovníky podílející se na péči o ohrožené děti v celé České republice. Práce s ohroženými dětmi bude také výrazně posílena personálně. To se týká jak počtu pracovníků, tak také jejich dalšího vzdělávání, které bude jednotné bez ohledu na to, z kterého rezortu pracovníci jsou.⁶⁶

Shrnutí:

Náhradní rodinná péče v České republice sice funguje, ale Výbor pro práva dítěte doporučil již v roce 2003 zlepšení činnosti. Je nám vytykána velká roztříštěnost a nekoordinovanost, kdy o děti bez rodinného zázemí pečují v současné době tři ministerstva. Počet dětí v ústavní výchově by se mohl zmenšit také tím, že bude více posílena prevence a to ve smyslu předejití tzv. sociálního osíření dítěte. Měla by být maximálně využita sanace vlastní rodiny. V případě, že přesto dítě nemůže v rodině zůstat,

⁶⁵ SEZEMSKÝ, J.: *Transformace a sloučení systému péče o ohrožené děti*. In Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice. Brno: Triada - Poradenské centrum, o. s. Brno, 2008, s. 65 – 66.

⁶⁶ ROTREKOVÁ, E., *Náhradní rodinná péče a transformace systému náhradní péče o ohrožené děti* In Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z VIII. Celostátního semináře NRP Brno, 1.-2-10. 2008, Triada, 2008 s. 8-10

bude umístěno do náhradní rodiny. Tato náhradní rodina bude mít maximální podporu a to jak legislativní, tak finanční. Výrazně by měla být posílena terénní sociální práce.

5 Odborné zdroje

Přestože Česká republika v posledních letech uvedla do života mnohé nové evropské trendy v péči o ohrožené děti a o jejich výchově v náhradních rodinách, stále mají členské státy Evropské unie náskok. Proto čeští odborníci i pracovníci, kteří v tomto oboru dlouhodobě pracují, vítají jakékoli informace o nových evropských trendech, které v podmínkách unijních členských států přinesly nové úspěchy v péči o ohrožené děti. S těmito novinkami v péči o ohrožené děti, které se v České republice zatím neuplatňují, seznamují mnozí zahraniční odborníci. Zejména příspěvky Ch. Gardinera⁶⁷, který je v práci několikrát zmíněn, jsou pro české odborníky velmi podnětné.

Jedním z faktorů souvisejících s nedostatečnou péčí rodiny o děti, je příjmová chudoba. Děti jsou na svých rodičích plně závislé, a pokud rodiče neplní svou úlohu, nejvíce ohroženými členy rodiny jsou právě děti. V České republice se o příjmové chudobě hovoří často jen okrajově, i když základní informace o chudobě a sociální deprivaci v českých rodinách přináší každoročně Český statistický úřad. Velmi podrobné zmapování situace přinášejí různé studie, které seznamují velmi podrobně s výsledky aktuálních šetření v této oblasti.⁶⁸ Práce analyzovala míru rizika chudoby v domácnostech s dětmi v České republice, zejména podle postavení rodičů na trhu práce, analyzovala indikátory materiální deprivace osob s důrazem na domácnosti s dětmi a provedla mezinárodní srovnání v základních ukazatelích chudoby a deprivace dětí.

Roční statistiky o tom, kolik dětí v České republice je umístěno v ústavěch, dokladují, že stále patříme k zemím s vysokým počtem dětí, které musí v těchto zařízeních pobývat. Základním zájmem dítěte je umožnit jeho pobyt v rodinném prostředí - tak jak to uvádí

⁶⁷ GARDINER, CH. *Tvorba mezinárodních standardů péče o děti- pohled na evropské standardy Quality Children a na návrhy pokynů OSN pro vhodné využití a podmínky alternativní péče o děti. Jaké mohou být jejich dopady na pro Českou republiku?* In Děti potřebují rodinu: inovativní přístupy v práci s ohroženými rodinami: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Praze ve dnech 22. a 23.2008. s. 76-80

⁶⁸ HORA, O., KOFROŇ, P., SIROVÁTKA, T. *Příjmová chudoba a materiální deprivace v České republice s důrazem na situaci dětí podle výsledků šetření SILC*. I. vydání. VÚPSV, v. v. i. Praha, výzkumné centrum Brno, 2008, s. 14.

Úmluva o právech dítěte. Za jednu z velmi kvalitních komparativních studií lze považovat studii, která popisuje praxi – zásahy veřejné moci do rodičovských práv a jejich dopad na rodinný život.⁶⁹ Zároveň seznamuje s dosud nevyužívanými nebo právem zatím neupravenými formami nezbytných zásahů do rodičovských práv, které umožňují zachovat kontinuitu rodinného prostředí při výchově dětí anebo využít náhradního rodinného prostředí.

V rodinném biologickém prostředí nemohou na celém světě vyrůstat statisíce dětí, které jsou na základě soudních rozhodnutí umístovány do ústavů, v lepším případě do rodin, které jim zabezpečí náhradní rodinnou péči. Přestože státy, včetně České republiky, věnují tomuto problému pozornost, Výbor pro práva dítěte vyzval k přijetí dalších, ještě účinnějších opatření pro ochranu dětí bez rodinné péče. V rámci Evropské unie bylo rozhodnuto, že budou přijaty nové standardy v péči o tyto děti. Stručně, kvalitně, přehledně o těchto standardech informuje projekt Q4C.⁷⁰ Vysvětluje srozumitelným způsobem obsah jednotlivých standardů, které vznikly na základě sběru dat v rámci celé Evropské unie a vycházejí z dlouholetých poznatků nejen odborných pracovníků zabývajících se touto problematikou, ale také biologických rodičů a rodičů náhradních.

Sociálně slabé rodiny, zejména ty, které mají více dětí a navíc nízké příjmy, jsou výrazně více ohroženy sociální chudobou než rodiny bezdětné. Ohrožení chudobou vytlačuje rodiny na okraj společnosti, které se tak dostávají do situace, že si sami neumí pomoci, nedokáží se znovu integrovat do společnosti. Výsledkem je nekvalitní péče o děti, které jsou v úsilí o získání obživy a dostatku finančních prostředků odsouvány na okraj zájmu biologických rodičů.⁷¹ Mareš uvádí, že sociální exkluze je důsledkem kombinovaného vlivu nezaměstnanosti, nízké vzdělanosti, kvalifikace, nízkého příjmu, neadekvátního bydlení, krize rodiny a dalších. Kniha je cenným zdrojem informací nejen pro odborníky, ale pro všechny, kteří v této oblasti péče o ohrožené děti angažují.

⁶⁹ KOLEKTIV AUTORŮ: *Právní komparativní studie: zásahy veřejné moci do rodičovských práv a jejich dopad na rodinný život*. Praha: Poradna pro občanství, občanská a lidská práva a Nadace OSF Praha: 2006. s. 40 – 41.

⁷⁰ KOLEKTIV AUTORŮ *Quality4Children – Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě*. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček a Člověk hledá člověka, o. s., 2008. s. 16 – 18.

⁷¹ MAREŠ, P. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: 2006, VÚPSV Praha, výzkumný ústav Brno, s. 9.

Další konstatování, že Česká republika má příliš velký počet dětí v ústavech, a to díky snadnému postupu o rozhodování, kam bude dítě umístěno (ve většině případů právě do ústavu) se zabývá další ze studií.⁷² Je o to cennější, že autorky vycházejí z vlastních dlouholetých zkušeností a praxe v péči o ohrožené děti. Na základě zkušeností sestavily přehled kritických, tj. zásadních a klíčových míst v systému náhradní rodinné péče, které mají podstatný vliv na život dítěte. Upozorňují také na skutečnost, že v České republice není dostatečně propracován systém alternativních forem péče o ohrožené děti, ani právní úprava o zařazení dětí není dostatečně srozumitelná, takže není jasné, kdo o čem rozhoduje. Poznatky obou autorek jsou inspirativní, dávají podněty a nutí k zamyšlení nad tím, jak situaci v péči o ohrožené děti nadále zkvalitňovat.

Moderní pojetí sociální práce s rodinami a s dětmi v obtížné sociální situaci rozebírá příspěvek dalšího tvůrce.⁷³ Autorka upozorňuje na skutečnost, že se s ohroženými rodinami nedostatečně pracuje, nezkoumají se příčiny, proč se rodina ve svízelné situaci ocitla, nenavrhují se žádná alternativní řešení. Jediným řešením je – dát dítě do ústavu.

V uveřejněné literatuře stojí za zmínku hodnotící úvahy Ministerstva práce a sociálních věcí,⁷⁴ která se zabývá nutností transformace a sloučení péče o ohrožené děti. Autor specifikuje základní problémy, které zatím Česká republika nedokázala vyřešit nebo je vyřešila jen částečně. Upozorňuje na to, že stále přetrvává nedostatečná spolupráce zainteresovaných státních orgánů, systém je nepružný, není přesně stanovena jednoznačná odpovědnost, která je roztržena mezi několik subjektů, z nich každý řeší své úkoly bez návaznosti na zbývající subjekty. V závěru autor předkládá náměty na plnění úkolů, které si vyžadují okamžité řešení. Skutečností zůstává, že tyto úkoly a náměty nepředkládají něco nového. Je to většinou opakování stále stejných faktů, o kterých se mezi odborníky, pracovníky zajišťujícími náhradní rodinnou péči, hovoří několik let.

⁷² ROTREKOVÁ, R., HOFROVÁ, V.: *Kritická místa v systému náhradní rodinné péče a možnosti změny*. In Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice. Předneseno na VIII. celostátním semináři Aktuální otázky náhradní rodinné péče, Brno, říjen 2008. Brno: Triada, s. 10.

⁷³ VRTBOVSKÁ, P. *Moderní pojetí sociální práce s rodinami a dětmi v obtížné rodinné situaci*. Asociace vzdělavatelů v sociální práci. Sociální práce 1/2006, s. 37.

⁷⁴ SEZEMSKÝ, J: *Transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti*. MPSV. Tisková zpráva. Leden 2009. [online]. [citace 2009-09-01]. Dostupné z URL: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/6153/19012009b.pdf>>

Za materiály k zamyšlení lze považovat příspěvek zabývající se novými trendy pěstounské péče v zahraničí,⁷⁵ kdy autorka konstatuje, že současné trendy péče o děti jsou zcela opačné než je tomu v České republice. Prosazuje se zejména cesta sanace biologické rodiny, existují propracované systémy podpory a služeb ohroženým rodinám.

Další část odkazových materiálů jsou internetové zdroje. Jeden z příspěvků⁷⁶ se zamýšlí nad analýzou některých údajů prezentovanými institucemi, organizacemi a sdělovacími prostředky, zda systém péče rodinu a ohrožené děti je v České republice skutečně tak špatný. Zamýšlí se nad tím, jak snadno lze, v mnoha případech zcela odlišně, prezentovat čísla o počtech dětí umístěných v ústavech. Poukazuje na nejednotný systém zpracování statistických údajů týkajících se péče o ohrožené děti. Z internetových zdrojů je také velmi inspirativní příspěvek,⁷⁷ hovořící o konkrétních příkladech uplatňování systému péče a ochrany dětí v Rakousku, který může sloužit jako kvalitní inspirace pro Českou republiku.

Shrnutí:

Náhradní rodinná péče v České republice existuje a funguje, ale stále je co zlepšovat. V některých aspektech náhradní rodinné péče a péče o děti vůbec je vhodné se inspirovat přístupem osvědčeným v cizině. Čeští odborníci vítají jakékoliv podnětné informace a příklady dobré praxe ze zahraničí. Pokud jde o zhodnocení literatury, literatura k tématu nových trendů v náhradní rodinné péči je dostupná. **Faktem ovšem je, že jde svým způsobem o téma zcela nové a velmi aktuální a část příspěvků/náзорů tvoří internetové zdroje, některé sborníky z nedávno proběhlých konferencí teprve budou publikovány a z hlediska obsahu jsou prozatím dostupné pouze formou online.**

⁷⁵ PAZLAROVÁ, H., MATOUŠEK, O., ŠABATOVÁ, A., *Potřeba systémových změn v péči o ohrožené děti a rodiny* In Děti potřebují rodinu: inovativní přístupy v práci s ohroženými rodinami: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Praze ve dnech 22. a 23.2008, s.12 - 20

⁷⁶ HABĚTÍNKOVÁ, E.: *Rodina a náhradní rodinná péče anebo je systém péče o ohrožené děti u nás skutečně tak špatný?* Celostátní konference Problémy současné rodiny a náhradní rodinná péče. [online]. [citace 2009-09-01]. Dostupné z URL:<<http://zrcadlo.blogspot.com/2009/07/konference-rodina-nahradni-rodinna-pece.html>>

⁷⁷ ŽUROVCOVÁ, H.: *Inspirace od sousedů – podoba ústavní výchovy v Rakousku, Maďarsku a na Slovensku.* Děti potřebují rodinu: inovativní přístupy v práci s ohroženými rodinami: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Praze ve dnech 22. a 23.2008, s. 40 - 45

Praktická část

6 Demografie Moravskoslezského kraje

Zánikem okresních úřadů a převedením činností k 1. lednu 2003 na obce s rozšířenou působností – tzv. trojkové obce a krajské úřady došlo k zásadní změně ve způsobu výkonu a organizace veřejné správy v České republice. Od 1. ledna 2005 počet obcí v Moravskoslezském kraji činí 299, z toho je 39 měst.

Obce s rozšířenou působností, kterých je v našem kraji 22, vykonávají státní správu v přenesené působnosti ve svém správním obvodu. Mimo jiné jde také o agendu sociálně právní ochrany dětí.

Cílem uvedených změn bylo především přiblížení výkonu jednotlivých agend blíže k občanům - tedy na obce s rozšířenou působností a posun rozhodovacích procesů od ústředních orgánů směrem dolů, což znamená, že vše je řešeno co nejbližší bydliště občanů.

Celkem v něm k 31. 12. 2008 žilo 1.250.168 obyvatel. Moravskoslezský kraj je tímto počtem obyvatel nejlidnatějším krajem v ČR, se svými 299 obcemi však patří k regionům s nejmenším počtem sídel. V kraji se uplatňují dva značně 3 odlišné typy osídlení: velké průmyslové aglomerace s vysokou koncentrací obyvatelstva v centrální ostravsko-karvinské části, a převážně zemědělské, horské a podhorské oblasti řidčeji osídlené na západě a jihovýchodě kraje. Tomu také odpovídají rozdílné hodnoty hustoty obyvatel: 800 – 1.500 obyvatel/km² v okresech Karviná a Ostrava-město, a hodnoty 60 – 180 obyvatel/km² v okresech Bruntál, Opava, Nový Jičín a Frýdek-Místek. Hodnota hustoty osídlení pro celou ČR je 129,6 obyvatel na km², hodnota hustoty osídlení kraje je 230 obyvatel/km². Moravskoslezský kraj je výrazně multi-etnickým krajem.

7 Výzkum

Hlavním cílem je zjistit přímo v pěstounských a poručnických rodinách, jak tito „profesionálové“ vnímají složitou problematiku náhradní rodinné péče, jak se staví k novým trendům.

7.1 Úvod do výzkumu

Náhradní rodiče se domnívají, že když si vezmou co nejmenší dítě, bude jeho výchova probíhat bez problémů, že v podstatě začínají od nuly. Nejde ale převzít dítě a začít ho vychovávat podle svých představ, aniž bychom akceptovali jeho dosavadní život.

Spousta náhradních rodičů si vůbec nepřipouští tento dosavadní život dítěte. Ale on existuje. Každé dítě si nese genetický vklad po svých rodičích a každé prožilo prenatální vývoj v děloze vlastní matky.

Málokterý nový rodič si uvědomí, že každé takové dítě je svým způsobem postiženo. Ne tělesně nebo smyslově, ale citově. Takové dítě totiž ztratilo přirozenou oporu, kterou mu dávají vlastní rodiče. Některé matky se dítěte vzdají již v prenatálním vývoji, vedou rizikový způsob života – drogy, alkohol, prostituce, což pro dítě znamená velké psychické trauma. Jiné děti zase zažili v původní rodině hrubé zanedbávání, zneužívání, týrání. I když je takové dítě odebráno z původní rodiny ve velmi útlém věku, zanechává to na jeho psychickém vývoji následky po celý život.⁷⁸

Pěstouni či adoptivní rodiče by se proto měli vždy zajímat, z jaké rodiny dítě pochází, co prožilo. Z těchto informací by měli vycházet při další péči o dítě.

Pokud si náhradní rodiče přiznají toto „ zranění dítěte“ a umožní mu, aby si odžilo své bolesti a ztráty, má dítě velkou šanci na další zdravý vývoj.

V případě, že se tak nestane, mohou mít děti vážné psychické problémy, které se mohou projevovat mnoha způsoby.

⁷⁸ MATĚJČEK, Z., A KOL. Osvojení a pěstounská péče In KOLUCHOVÁ, J., *Úskalí adopce a pěstounské péče*, Praha: Portál, 2002, s. 114

O pěstounskou péči není v poslední době až takový zájem. Jednoznačně převládají žadatelé o osvojení. Přesto patří Moravskoslezský kraj k oblasti, kde je nejvíce pěstounských rodin z celé České republiky a zákonitě je zde i nejvíce dětí v pěstounské či poručnické péči.

7.2 Stanovení hypotéz

H1: Domníváme se, že většina respondentů by nebyla ochotna přijmou dítě do krátkodobé pěstounské péče.

H2: Domníváme se, že většina respondentů bude uvádět, že jim nechybí žádné specializované pracoviště, které by jim v případě potřeby poradilo.

H3: Domníváme se, že většina dětí, které jsou svěřeny do pěstounské péče či poručnictví, se nestýká se svými biologickými rodiči.

H4: Domníváme se, že většina pěstounů neřeší výchovné problémy dítěte, které je jim svěřeno do péče, s jeho biologickými rodiči.

H5: Domníváme se, že většina pěstounů se nikdy neúčastnila případové konference.

H6: Domníváme se, že většina pěstounů zná pojem „profesionální pěstounská péče“.

7.3 Popis výzkumné procedury, metodologie

Pro bádání v dané problematice byl zvolen **kvantitativní sociologický výzkum**. Tento výzkum byl proveden formou písemné dotazníkové metody. Hlavní předností této techniky je získání velkého počtu respondentů za krátkou časovou jednotku. Protože jde o velmi specifickou problematiku, stanovili jsem za cílovou skupinu pěstounské a poručnické rodiny. V Moravskoslezském kraji je v současné době přes 900 poručnických a pěstounských rodin.

Vlastní výzkum byl uskutečněn v období od 1. 2. do 14.2.2010, kdy bylo pomocí elektronické komunikace osloveno náhodným výběrem vytipovaných 50 pěstounských a poručnických rodin. Byly osloveny nejen rodiny, které poskytují individuální pěstounskou péči, ale také zařízení pro výkon pěstounské péče. Všem osloveným byl prostřednictvím průvodního dopisu vysvětlen záměr této diplomové práce a také jim byl vysvětlen způsob vyplnění dotazníku. Každý z účastníků výzkumu byl upozorněn

na důvěrnost všech získaných dat a zaručení anonymity. Vlastní vyplnění dotazníku trvalo do 10 minut. Všechny oslovené rodiny dotazníky vyplnili a vrátili zpět. návratnost byla tedy 100%.

Dotazník byl sestavován se snahou o jednoduchost a účelnost.

Bylo připraveno celkem 15 otázek. U všech otázek jde o otázky uzavřené, kde respondenti měli možnost zvolit mezi dvěma předem připravenými odpověďmi.

Tyto otázky by se daly rozdělit do 4 okruhů dle svého zaměření. První okruh otázek jsou otázky č. 1, 2, 3, které se týkají demografických údajů jako je pohlaví, věk, vzdělání.

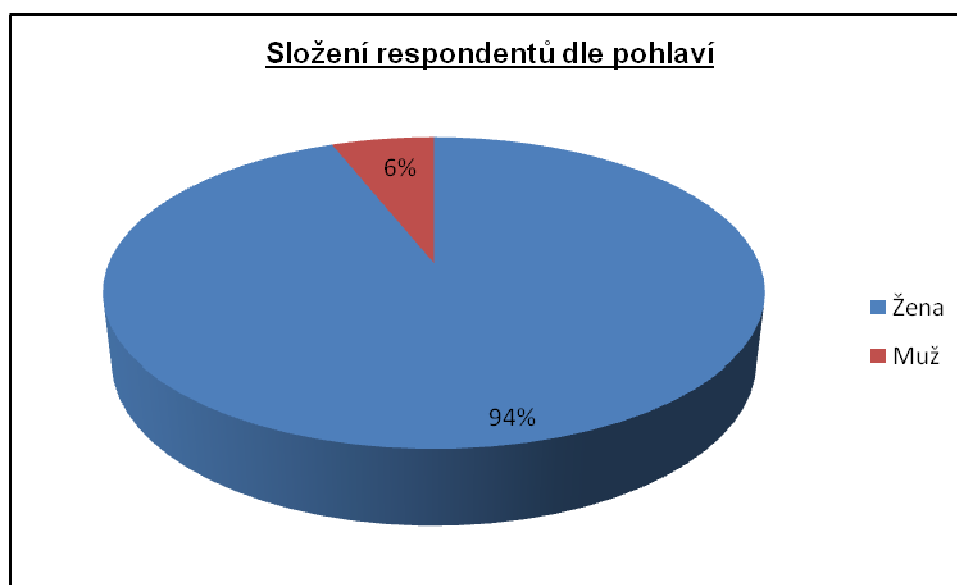
Druhá skupina otázek zjišťuje, zda mají respondenti dítě v pěstounské péči či zda jsou poručníky dítěte a jak dlouho mají dítě ve své péči. Jedná se o otázky č. 4, 5, 6, 7. Další soubor otázek je zaměřen na řešení případných výchovných problémů se sociální pracovníci, příp. biologickými rodiči. Jde o otázky č. 8, 9, 12. Poslední, čtvrtý okruh otázek směřuje k samotným novým trendům v náhradní rodinné péči, kdy se ptáme na specializované zařízení, které by bylo k dispozici 24 hodin denně a také na zkušenosti s případovými konferencemi. Dva dotazy jsou přímo zaměřeny na profesionální pěstounskou péči. Jde o otázky č. 10, 11, 13, 14, 15.

K vyhodnocení dotazníků byla použita klasická metoda ručního přepočítávání a třídění.

7.4 Vlastní výzkum

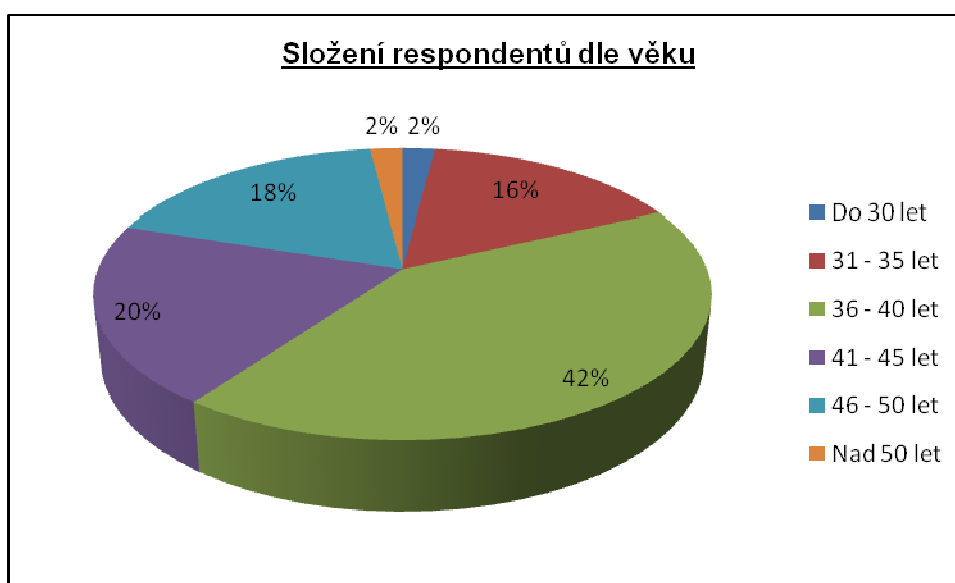
První otázka tohoto dotazníkového šetření byla zaměřena na zjištění ryze demografického údaje, jakým je **pohlaví respondentů**. Z 50 oslovených rodin vyplnili 3 dotazníky muži (6 %), dalších 47 dotazníků (94 %) vyplnily ženy.

Složení respondentů dle pohlaví		
Varianty odpovědí	Počet	Relativní četnost %
Žena	47	94
Muž	3	6

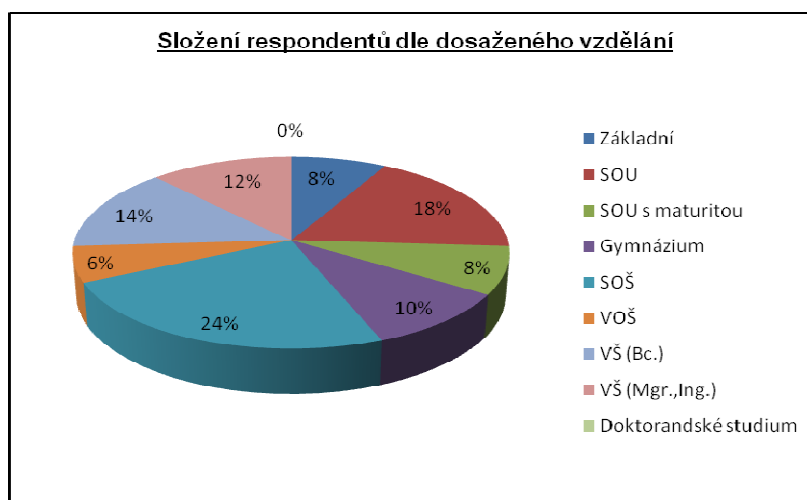
Druhý dotaz tohoto výzkumného šetření je zaměřený na **věk respondentů**. Pro účely této práce není nutné znát přesný věk respondentů, proto byly jednotlivé kategorie rozděleny po 5 letech. Z celkového počtu 50 oslovených rodin, které mají dítě v pěstounské či poručnické péči je pouze 1 dotazovaný (2 %) ve věkové kategorii do 30 let, 8 respondentů (16 %) je ve věkové kategorii 31 – 35 let, 21 respondentů (42 %) je ve věkové kategorii 36 – 40 let, 10 respondentů (20 %) je ve věkové kategorii 41- 45 let, 9 respondentů (18 %) je ve věkové kategorii 46 – 50 let a pouze 1 dotazovaný (2 %) byl ve věkové kategorii 51 – 55 let. Starší věkové kategorie nejsou zastoupeny vůbec.

Složení respondentů dle věku		
Variety odpovědí	Počet	Relativní četnost %
Do 30 let	1	2
31 - 35 let	8	16
36 - 40 let	21	42
41 - 45 let	10	20
46 - 50 let	9	18
Nad 50 let	1	2

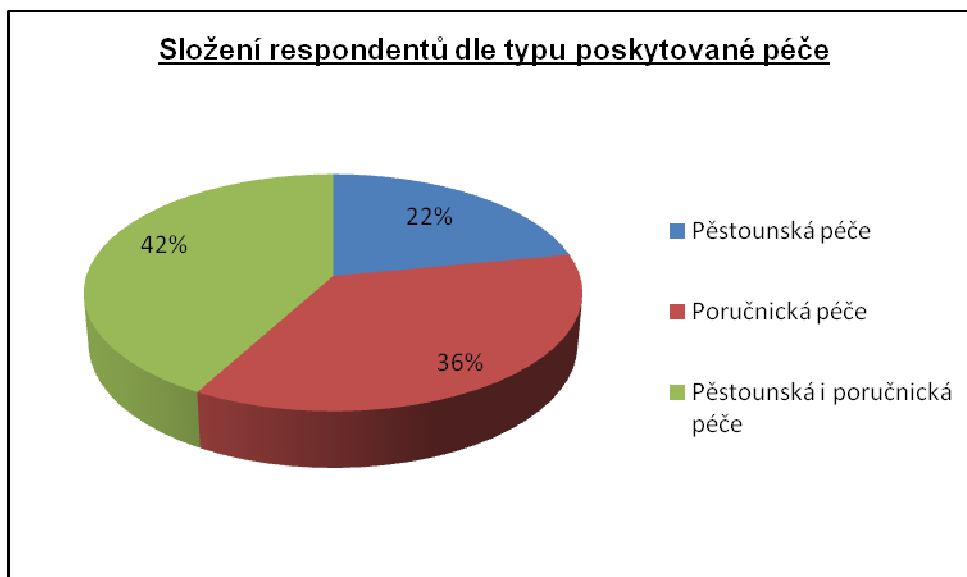
Ve třetí otázce jsme se snažili zjistit **dosažené vzdělání** pěstounů a poručníků. Z celkového počtu 50 respondentů mají 4 respondenti (8 %) základní vzdělání, 9 respondentů (18 %) má ukončeno střední odborné učiliště, 4 respondenti (8 %) má ukončeno střední odborné učiliště s maturitou, střední odbornou školu ukončilo 12 respondentů (24 %), gymnázium ukončilo 5 respondentů (10 %). Mezi pěstouny a poručníky jsou 3 respondenti (6 %) s ukončenou vyšší odbornou školou, 7 respondentů (14 %) má vysokoškolské bakalářské vzdělání a 6 respondentů (12 %) má ukončené vysokoškolské vzdělání. Ani jeden z respondentů (0 %) nemá ukončené doktorandské studium.

Složení respondentů dle dosaženého vzdělání		
Varianty odpovědí	Počet	Relativní četnost %
Základní	4	8
SOU	9	18
SOU s maturitou	4	8
Gymnázium	5	10
SOŠ	12	24
VOŠ	3	6
VŠ (Bc.)	7	14
VŠ (Mgr.,Ing.)	6	12
Doktorandské studium	0	0

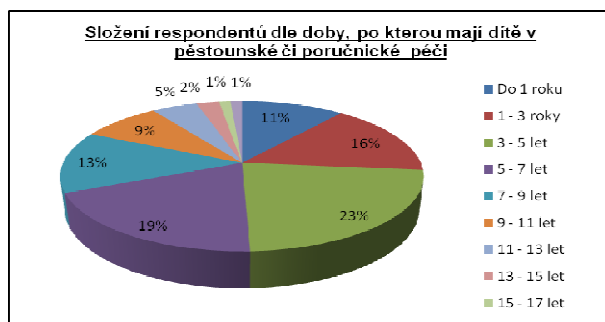
Čtvrtý dotaz našeho výzkumného šetření měl zjistit, zda **mají respondenti dítě v pěstounské péči**. Na tuto otázku navazuje otázka č. 6, kde zjišťujeme, zda **mají respondenti dítě v poručnické péči**. Při vyhodnocování dotazníků však vyšlo najevo, že někteří oslovení respondenti mají dítě jak v pěstounské péči, tak v poručnické péči. Z 50 oslovených respondentů má 11 respondentů (22 %) alespoň 1 dítě pouze v pěstounské péči, 18 respondentů (36%) má alespoň 1 dítě v poručnické péči a 21 respondentů (42%) má alespoň 1 dítě jak v pěstounské, tak v poručnické péči. V těchto 50 rodinách je vychováváno celkem 83 dětí.

Složení respondentů dle typu poskytované péče		
Variety odpovědí	Počet	Relativní četnost %
Pěstounská péče	11	22
Poručnická péče	18	36
Pěstounská i poručnická péče	21	42

Na předcházející zjištění navazují otázky č.5 a č.7, kdy jsme zjišťovaly, **po jakou dobu je pěstounská či poručnická péče v jednotlivých rodinách realizována.** Jednotlivé věkové kategorie jsou rozděleny po 2 letech, protože nepotřebujeme pro účely této práce znát přesnou délku pobytu. V 50 oslovených rodinách žije celkem 83 dětí, přičemž 9 dětí (11%) je v této péči několik měsíců - do 1 roku, 13 dětí (16 %) jsou v pěst. či poruč. péči po dobu 1 – 3 let, 19 dětí (23 %) je v této péči po dobu 3 – 5 let, 16 dětí (19 %) je zde po dobu 5 – 7 let, 11 dětí (13 %) pak po dobu 7 – 9 let, 7 dětí (8 %) je v pěst. či poručnické péči 9 – 11 let, 4 děti (5 %) jsou v náhradní rodině po dobu 11- 13 let, 2 děti (2 %) je v pěstounské péči po dobu 13 – 15 let. 15- 17 let je v náhradní rodině pouze 1 dítě (1%) a 1 dítě (1%) je v náhradní rodině více jak 17 let.

Složení respondentů dle doby, po kterou mají dítě v pěstounské či poručnické péči		
Varianty odpovědí	Počet	Relativní četnost %
Do 1 roku	9	11
1 - 3 roky	13	16
3 - 5 let	19	23
5 - 7 let	16	19
7 - 9 let	11	13
9 - 11 let	7	8
11 - 13 let	4	5
13 - 15 let	2	2
15 - 17 let	1	1
Více než 17 let	1	1

Touto osmou otázkou jsme se snažili zjistit, zda měli respondenti **někdy nějaké výchovné problémy s dítětem, které jim bylo svěřeno do pěstounské péče či poručnictví.**

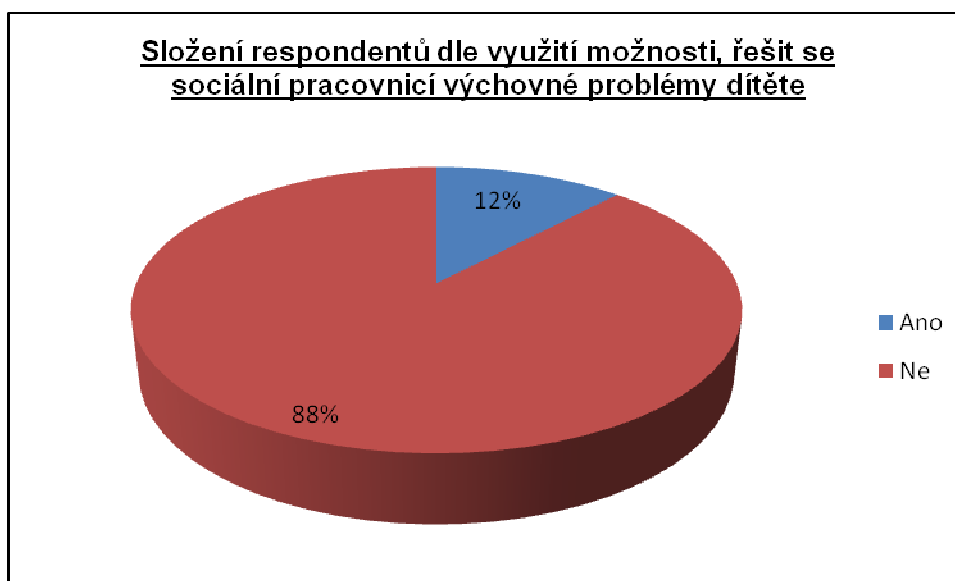
Z 50 oslovených rodin pouze 12 respondentů (24 %) uvedlo, že mělo nějaké výchovné problémy s dítětem. 38 rodin (76 %) nemá s dětmi žádné výchovné problémy.

Složení respondentů dle výskytu výchovných problémů se svěřeným dítětem		
Varianty odpovědí	Počet	Relativní četnost %
Ano	12	24
Ne	38	76

Devátý dotaz směřuje ke zjištění, **zda pěstouni či poručníci řeší problémy, které mají s dětmi v jejich péči, ve spolupráci se sociální pracovníci**, která by měla do rodiny pravidelně docházet. Z předešlé otázky jsme zjistili, že z 50 respondentů pouze 12 dotazovaných řešilo s dětmi nějaký výchovný problém. Z těchto 12 rodin pouze 6 rodin (12 %) řešilo problém ve spolupráci se sociální pracovníci.

Složení respondentů dle využití možnosti řešit se sociální pracovníci výchovné problémy		
Varianty odpovědí	Počet	Relativní četnost %
Ano	6	12
Ne	44	88

10. otázka zjišťuje, zda respondentům **chybí nějaké specializované pracoviště, na které by se mohli v případě potíží s dítětem, které je jim svěřeno do péče, obrátit 24 hodin denně.** Touto otázkou již přímo navazujeme na nové trendy v sociální práci. V jiných zemích Evropské unie jsou zařízení, která jsou schopna 24 hodin denně řešit jakékoliv problémy s dětmi, které jsou v pěstounské či poručnické péči, běžnou záležitostí. Z 50 oslovených rodin by takové zařízení v našem státě uvítalo pouze 6 (12 %) dotázaných.

H2: Domníváme se, že většina dětí, které jsou svěřeny do pěstounské péče či poručnictví, se nestýká se svými biologickými rodiči. *Hypotéza se potvrdila.*

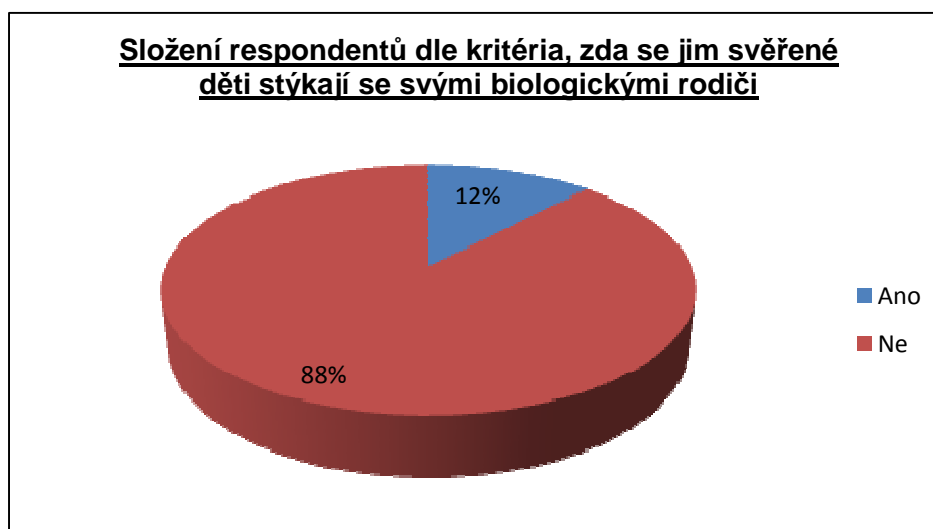
Složení respondentů dle názoru na existenci specializovaného poradenského pracoviště s nepřetržitým provozem		
Variety odpovědí	Počet	Relativní četnost %
Ano	6	12
Ne	44	88

Touto jedenáctou otázkou se snažíme zjistit, **zda se děti umístěné v pěstounské péči či v poručnické péči stýkají se svými biologickými rodiči**. Z 50 dotazovaných rodin pouze 6 (12%) uvedlo, že se jejich dítě stýká se svými biologickými rodiči.

H3: Domníváme se, že většina dětí, které jsou svěřeny do pěstounské péče či poručnictví, se nestýká se svými biologickými rodiči. *Hypotéza se potvrdila.*

Složení respondentů dle kritéria, zda se jim svěřené děti stýkají se svými biologickými rodiči		
Varianty odpovědí	Počet	Relativní četnost %
Ano	6	12
Ne	44	88

V případě, že na předchozí dotaz odpověděli respondenti kladně, zjišťujeme ve 12. otázce, zda dotázaní **řeší s biologickými rodiči výchovné problémy dítěte, které jim bylo svěřeno do péče.**

Jak již bylo řečeno, z 50 dotázaných rodin pouze 12 řešilo s dětmi nějaké výchovné problémy. Z těchto 12 rodin pouze 1 rodina (2 %) řešila tyto problémy ve spolupráci s biologickými rodiči.

H4: Domníváme se, že většina pěstounů neřeší výchovné problémy dítěte, které je jim svěřeno do péče, s jeho biologickými rodiči. *Hypotéza se potvrdila.*

Složení respondentů dle kritéria, zda s biologickými rodiči dítěte řeší jeho výchovné problémy		
Variety odpovědí	Počet	Relativní četnost %
Ano	1	2
Ne	49	98

Případové konference patří k nejmodernějším metodám řešení problémů v rodinách. Proto jsme se snažili ve 13. otázce zjistit, zda respondenti tuto novou techniku již znají a využívají ji. Z dotázaných 50 pěstounských či poručnických rodin se pouze jedna rodina (2 %) účastnila případové konference.

H5: Domníváme se, že většina pěstounů se nikdy neúčastnila případové konference.
Hypotéza se potvrdila.

Složení respondentů dle jejich účasti na případové konferenci		
Varianty odpovědí	Počet	Relativní četnost %
Ano	1	2
Ne	49	98

Čtrnáctá otázka měla za úkol zjistit, zda se **stávající pěstounské a poručnické rodiny orientují v nových trendech**, jakým bezesporu **profesionální pěstounská péče** je. Všichni dotázaní (100 %) o této formě náhradní rodinné péče již někdy slyšeli.

H6: Domnívám se, že většina pěstounů zná pojem „profesionální pěstounská péče“.

Hypotéza se potvrdila.

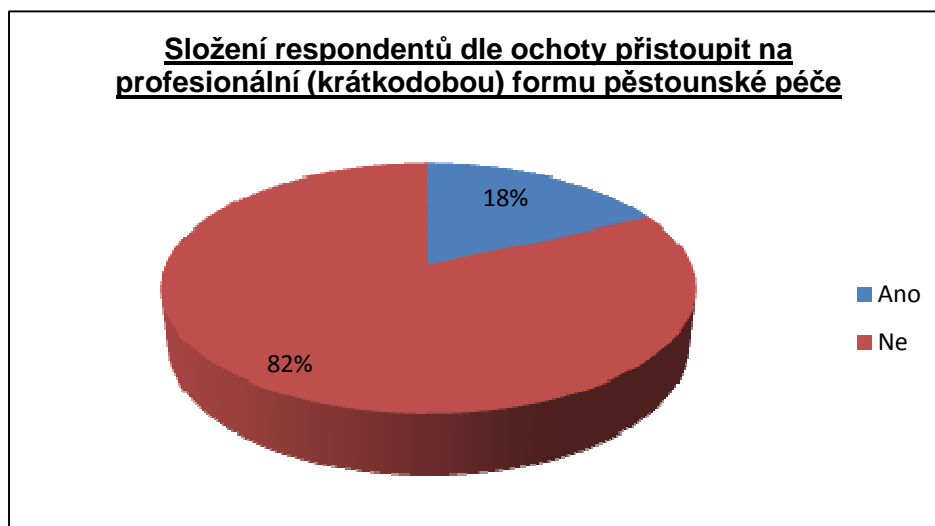
Složení respondentů dle informovanosti o existenci profesionální pěstounské péče		
Varianty odpovědí	Počet	Relativní četnost %
Ano	50	100
Ne	0	0

Posledním, patnáctým dotazem naše výzkumného šetření jsme chtěli zjistit, **jak se k profesionální neboli krátkodobé pěstounské péči stavějí současní pěstouni a opatrovníci**, kteří mají zkušenost s přijetím „cizího“ dítěte do své péče. Z 50 oslovených rodin uvedlo pouze 9 respondentů (18 %), že by takovou formu péče bylo schopno poskytnout.

H1: Domníváme se, že většina respondentů by nebyla ochotna přijmou dítě do krátkodobé pěstounské péče. *Hypotéza se potvrdila.*

Složení respondentů dle ochoty přistoupit na profesionální (krátkodobou) formu pěstounské péče		
Varianty odpovědí	Počet	Relativní četnost %
Ano	9	18
Ne	41	82

7.5 Diskuse

Na základě provedeného výzkumného šetření byly ověřeny tyto hypotézy:

H1: *Domníváme se, že většina respondentů by nebylo ochotno přijmou dítě do krátkodobé pěstounské péče. Hypotéza se potvrdila.*

Jak již bylo zmíněno v předešlém textu, přijetí cizího dítěte do péče náhradních rodičů je velmi náročnou životní situací a to pro všechny zúčastněné strany, pro potencionální pěstouny a dítě obzvlášť.

Než pěstouni převezmou dítě do své péče, uplyne zpravidla dlouhá doba. Je to doba, kdy se vypořádávají s tím, že nemohou mít vlastní dítě, že svým způsobem selhali....Pokud je jejich touha po dítěti velká, většinou přistoupí na „náhradní“ řešení, jakým je náhradní rodinná péče. Ale i zde je mnoho úskalí, se kterými se musí pěstouni vyrovnat. Myslíme si, že to hlavní, co od této události pěstoun či poručník očekává je to, že bude mít dítě a že to dítě mu už nikdo nikdy nezveze. Proto se domníváme, že o krátkodobou pěstounskou péči nebude zájem, protože nesplní hlavní očekávání většiny pěstounů.

Z 50 oslovených respondentů uvedlo 9 pěstounů/poručníků, že by si dovedlo tuto formu péče představit. Zajímavé však je, že z tohoto počtu pouze 1 jediný respondent v předešlých otázkách uvedl, že dítě, které mu je svěřeno do péče, se fakticky stýká se svými biologickými rodiči....Z našeho pohledu tedy pouze tento jeden jediný respondent může mít představu, co by krátkodobá pěstounská péče obnášela...

H2: *Domníváme se, že většina respondentů bude uvádět, že jim nechybí žádné specializované pracoviště, které by jim v případě potřeby poradilo. Hypotéza se potvrdila.*

U vyhodnocování dotazníku nás překvapilo, jak málo pěstounů či poručníků přiznalo, že má výchovné problémy s dětmi, které jsou svěřeny do jejich péče. Myslíme si, že důvod je jediný. Přestože všem respondentům bylo zdůrazněno, že dotazníky jsou anonymní, přesto měli obavu přiznat, že by snad oni mohli mít problémy se svým dítětem.

Když bylo v minulosti s některými pěstouny hovořeno, šlo o stejný jev. Když se zjišťovalo, proč nepřišli hned, když začali mít problémy se svěřeným dítětem, odpověď byla vždy stejná. Všichni měli strach....Strach z toho, že selhali, že nemohou mít vlastní dítě a nedokážou vlastně ani vychovat bez problémů to cizí, v nejtěžších případech pak dokonce strach z toho, že jim dítě bude odebráno. Přitom v zahraničí mají s podobnými zařízeními velmi dobré zkušenosti. A nejde jen o zařízení pro pěstouny či opatrovníky. Je zde zcela běžné, že lidé řeší problémy se svým psychoterapeutem, psychoanalytikem....Když však řeknete u nás, že chodíte k psychologovi, všichni se na vás začnou hned dívat jinak - jakoby skrz prsty, je cítit odstup, jako kdyby si ten druhý člověk říkal – „on asi není úplně normální, bere prášky na hlavu....“ Přitom je to tak, že si člověk, který psychologa navštíví, sám přizná, že má nějaký problém a tento problém chce řešit.

H3: *Domníváme se, že většina dětí, které jsou svěřeny do pěstounské péče či poručnictví, se nestýká se svými biologickými rodiči. Hypotéza se potvrdila.*

Bohužel, trend je u nás takový, že žadatelé o náhradní rodinnou péči o tuto péči žádají proto, že chtějí dítě. Chtějí ho proto, že ve většině případů nemají vlastní dítě a situaci se snaží vyřešit tím, že přijmou dítě cizí. Vesměs až na druhém místě uvádějí, že se onomu dítěti snaží pomoci, tedy snaží se nahradit mu vlastní rodiče. Faktem však je, že už když dítě přijímají, ve většině případů žádají, aby byla pěstounská péče bez přímé účasti rodičů. Domníváme se, že i zde je hlavním důvodem strach. Strach z toho, že by jim dítě, které dostali do péče, zase někdo odebral.

Druhým důvodem, proč se pěstouni či poručníci nechtějí s biologickými rodiči stýkat je fakt, že jde většinou o osoby, které mají závadové, často až patologické projevy chování. Jde mnohokrát o osoby, které ve zvýšené míře požívají alkoholické nápoje, zneužívají návykové látky, jsou závislí na hracích automatech, jsou dlouhodobě nezaměstnaní, na hranici ekonomické chudoby, často žijící ve špatných bytových podmínkách či přímo bezdomovce, osoby, které jsou ohrožené kriminalitou – ať už jde o majetkovou trestnou činnost nebo třeba sexuální promiskuitu.

Krizová situace trvá v rodině většinou delší dobu, často jde o roky. Do pěstounské péče se tak zákonitě dostávají starší děti, které zažili tento způsob života. Když se k této životní

zkušenosti v původní rodině přidá puberta, potíže s dospíváním, většinou i potíže se školní docházkou a k tomu navíc zátěž ze soužití s novou pěstounskou rodinou, je zřejmé, že situace je hodně náročná. V roli pěstouna bychom se asi především snažili o zklidnění celé situace kolem dítěte, o jakýsi řád a důslednost. Je těžké si představit, že by za dítětem, které je nám svěřeno do péče, například 2x v týdnu chodil opilý rodič, případně by přišel jen proto, že venku prší a on se nemá kam schovat. Dalším problémem jsou „slibující“ rodiče. Takoví, kteří dítě navštíví jen proto, aby mu vylíčili budoucí život v růžových barvách, ale tím to pro ně končí. Ve skutečnosti však nejsou schopni ani ochotni cokoliv ve své životě změnit. Takový postoj však samozřejmě narušuje soužití pěstounů či poručníků s dítětem, které jim bylo svěřeno do péče.

H4: *Domníváme se, že většina pěstounů neřeší výchovné problémy dítěte, které je jim svěřeno do péče, s jeho biologickými rodiči. Hypotéza se potvrdila.*

Tato otázka přímo souvisí s předešlými otázkami. Osobní zkušenost z praxe vypovídá o tom, jak obtížně si někteří biologičtí rodiče připouštějí, že mají s dítětem určitý výchovný problém. Pro pěstouny je situace ještě horší, protože mají pocit selhání. Je pro ně už velmi náročná situace, kdy musí přiznat sociální pracovníci, že mají problém s dítětem. Přiznat toto selhání biologickým rodičům je pro mnohé naprosto nepředstavitelné, protože se tak zvyšuje ona obava, že selhali a že jim dítě bude odebráno.

H5: *Domníváme se, že většina pěstounů se nikdy neúčastnila případové konference. Hypotéza se potvrdila.*

Pořádání případových konferencí patří k nejmodernějším metodám, které se v sociální práci používají. Jde v podstatě o vytvoření multidisciplinárního týmu. Při těchto konferencích se setkávají zpravidla biologičtí rodiče, pěstouni, dětský lékař, psycholog příp. psychiatr, zástupci školy, sociální pracovníci a mnohdy bývají účastny i neziskové organizace, které se zabývají péčí o dítě (např. Fond ohrožených dětí, sdružení STŘEP, organizace zabývající se volnočasovými aktivitami dětí). Smyslem těchto konferencí je sjednotit kroky všech těchto institucí, které by následně vedly ke zlepšení situace v rodině. Výsledkem by měl být individuální plán, který se tvoří na nejbližší 3 měsíce. Je z něj patrné, kdo co zařídí, kdo je za co odpovědný.

Účastnit se takové konference je náročné pro všechny zúčastněné, protože ať už pěstouni, tak biologičtí rodiče často slyší věci, které slyšet nechtějí a to před poměrně velkým plénem. Možná proto tuto formu péče pěstouni i biologičtí rodiče spíše odmítají.

H6: *Domníváme se, že většina pěstounů zná pojem „profesionální pěstounská péče“.*

Hypotéza se potvrdila.

Je potěšující, že všechny oslovené rodiny znají pojem profesionální nebo také krátkodobá pěstounská péče. Svědčí to o tom, že veřejnost je informována o všech možnostech náhradní rodinné péče. V rámci našeho dotazníkového šetření se několik rodin vyjádřilo mimo otázky a to právě k tomuto dotazu. V podstatě by se dali tato vyjádření shrnout takto: „profesionální pěstounská péče ano, ale až nebudou v domácnosti naše biologické děti“.

7.6 Závěr výzkumu

V rámci výzkumu bylo ověřeno 6 stanovených hypotéz, všechny se potvrdily. Je účelné využít výsledky zmiňovaného výzkumu přímo v praxi. Domníváme se, že závěry výzkumu, mohou být vhodným odrazovým můstkem pro práci jak státních, tak nestátních a neziskových institucí a organizací. Mohou pomoci vhodně zacílit pomoc a energii směřovanou k tomu, aby počet dětí v ústavech byl stále nižší.

Kompletní práce bude konkrétně k dispozici pracovišti úseku sociálně-právní ochrany dětí, Krajského úřadu Moravskoslezského kraje, který je orgánem podpory a kontroly vůči celé řadě subjektů působících na poli náhradní rodinné péče a má nástroje ke kvalitativním změnám k lepšímu v této oblasti.

Závěr

V teoretické části této práce byl popsán historický vývoj náhradní rodinné péče u nás. Velká část práce se zabývá současnými trendy v náhradní rodinné péči v zemích Evropské unie a u nás v České republice. Obsah práce obsahuje kapitoly týkající se legislativního rámce náhradní rodinné péče a také analýzy náhradní rodinné péče z hlediska psychologie dítěte. Hlavní cíl teoretické části práce – určení a charakteristika moderních trendů v náhradní rodinné péči a nakolik se tyto projevují v praxi v České republice - byl naplněn, a to v kapitolách týkajících se moderních trendů v této oblasti v zemích Evropské unie a u nás. V neposlední řadě bylo cílem této práce také zhodnocení, nakolik jsou nové trendy reflektovány v odborné literatuře – tento záměr byl uskutečněn v kapitole o odborných zdrojích, které sloužily jako podklad pro tuto práci.

V praktické části práce byl proveden kvantitativně orientovaný výzkum subjektivního hodnocení problematiky náhradní rodinné péče, nových trendů v této oblasti, a to náhradními rodiči přímo v pěstounských a poručnických rodinách. Výzkum se zaměřil také na zjištění, jak tito náhradní rodiče vnímají možnost setkání a řešení problémů přímo se sociální pracovníci či zda by raději přivítali specializované zařízení, na které by se mohli kdykoliv obrátit. Výzkum se dále zabýval otázkou setkávání náhradních rodičů s biologickými rodiči. Výzkumem bylo ověřeno 6 stanovených hypotéz, všechny se potvrdily. Výsledky výzkumu ukázaly, jak je problematika náhradního rodičovství a nových trendů v této oblasti aktuálně vnímána prakticky - samotnými náhradními rodiči, pěstouny a poručníky v Moravskoslezském kraji. Cíle diplomové práce byly naplněny.

Každé dítě má právo vyrůstat v prostředí, které je plně přijímá, je citově vřelé, podnětné a především stálé. Všechna „dočasná“ řešení, ať už jde o přechody z rodiny do ústavu, z ústavu do ústavu, z jedné rodiny do druhé, jsou pro dítě velmi traumatizující. Je zapotřebí zdůraznit, že každá taková změna by tedy měla být činěna právě s ohledem na dlouhodobou perspektivu, mělo by jít o prostředí pro dítě co nejstabilnější.

V rámci praktické části práce a vlastního výzkumu bylo osloveno 50 pěstounských rodin, tedy 50 „odborníků“, kteří již mají nějakou zkušenost s náhradní rodinnou péčí a proto asi

jako jediní mohou a mají co k této problematice sdělit. Můžeme změnit zákony, můžeme o této problematice diskutovat, můžeme upravit podmínky, ale přesto se v konečném důsledku nemusí nic změnit a naše ústavy budou stále plné dětí.

Nad důvody, které k tomu vedou, je třeba se zamyslet. Proč třeba v Anglii tato forma náhradní rodinné péče funguje takřka zcela bez problémů, ale u nás ne. Je možné, že velký vliv na tuto skutečnost mají zvyky a tradice dané země. V Anglii je zcela běžné, že v každé rodině je slečna či paní na hlídání. Často přijímají osoby jiné národnosti, osoby, se kterými se sotva domluví, které často nemají žádnou zkušenost s výchovou dítěte a ještě tuto osobu vymění i několikrát za rok. Pravidlem je, že se tato žena nahradí nejpozději po roce, údajně proto, aby si k ní děti nevytvořily pevnější citovou vazbu. Dětem to však evidentně nevádí. Proč? Protože kromě vychovatelky u sebe mají milující rodiče, kteří zůstávají, na které se mohou vždy spolehnout. Možná právě proto pak těmto rodinám v cizině nedělá problém přijmout dítě, které po čase odejde.

V naší společnosti by však stejné jednání nebylo s největší pravděpodobností akceptováno. Je těžké si představit, jak by reagovalo okolí, kdyby v rodinách byla běžně slečna na hlídání, která by s rodinou žila ve společné domácnosti. A co teprve, kdyby byla třeba i několikrát za rok vyměněna.

Svým způsobem naše zvyky podporuje a utvrzuje i systém dávek u nás. Finanční podpora rodiči ve smyslu rodičovského příspěvku do 4 let věku dítěte je ve světě raritou.

Proto je nejdůležitějším ze všeho učinit všechny kroky pro to, aby co nejméně dětí ztrácelo zázemí své vlastní rodiny. Je nutné výrazně posílit prevenci, která by byla zaměřena celoplošně na populaci našeho státu ve všech generacích ve smyslu prorodinné osvěty a výchovy. Pokud by už došlo k selhání rodiny, měla by nastoupit kvalitní sanace rodiny a poskytnutí takových služeb, aby nemuselo k odebrání dětí vůbec dojít.

Život ve vlastní fungující rodině je pro dítě nade vše. Hlavním úkolem každé sociální pracovnice by mělo být udržení integrity vlastní rodiny dítěte a také udržitelnost bezpečného života dítěte v rodině.

Seznam odborné a použité literatury

ARCHEROVÁ, C. *Dítě v náhradní rodině*. 1.vyd., Praha: Portál, 2001, 120 s., ISBN 80-7178-578-4

BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M., *Sanace rodiny*, 1.vyd., Praha: Portál, 2008, 152 s., ISBN 978-80-7367-392-5

GARDINER, CH. *Náhradní rodinná péče: Příspěvek k zasedání Výboru pro práva dítěte při OSN dne 17. září 2004*. Praha: 2004, s. 19. ISSN 1212-3765.

GARDINER, CH. *Tvorba mezinárodních standardů péče o děti- pohled na evropské standardy Quality Children a na návrhy pokynů OSN pro vhodné využití a podmínek alternativní péče o děti. Jaké mohou být jejich dopady na pro Českou republiku?*
In CHMELÁŘ, T., MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Děti potřebují rodinu: inovativní přístupy v práci s ohroženými rodinami: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Praze ve dnech 22. a 23.5.2008*, 1.vyd. Praha: Občanské sdružení Člověk hledá člověka, 2008, 105 s., ISBN 978-80-254-2683-8

HORA, O., KOFROŇ, P., SIROVÁTKA, T. *Příjmová chudoba a materiální deprivace v České republice s důrazem na situaci dětí podle výsledků šetření SILC*. 1. vyd., VÚPSV, v. v. i. Praha, výzkumné centrum Brno, 2008, 14 s., ISBN 978-80-7416-002-8.

KOLEKTIV AUTORŮ: *Právní komparativní studie: zásahy veřejné moci do rodičovských práv a jejich dopad na rodinný život*. 1. vyd. Praha: Poradna pro občanství, občanská a lidská práva a Nadace OSF Praha: 2006. 125 s.

KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Výkon rodičovské zodpovědnosti v kontextu institutů náhradní rodinné péče dítě* In *Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z VIII. celostátního semináře NRP Brno, 1.-2.10.2008*, 1.vyd., Triada – Poradenské centrum, o.s., 2008, 76 s. ISBN 978-80-254-3541-0

MATĚJČEK, Z. A KOL. *Náhradní rodinná péče. Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. 1. vyd., Praha: Portál, 1999, 183 s., ISBN 80-7178-304-8

MATĚJČEK, Z., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK O. *Osvojení a pěstounská péče*, 1. vyd., Praha: Portál, 2002, 224 s., ISBN 80-7178-637-3

MAREŠ, P. *Faktory sociálního vyloučení*. 1. vyd., Praha: 2006, VÚPSV Praha, výzkumný ústav Brno, 41 s., ISBN 80-87007-15-8.

NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E., BRABENEC, F. *Zákon o sociálně právní ochraně dětí*. Praha: Linde, 2000, 277 s., ISBN 80-86131-26-2

NOVOTNÁ, V., ŠŤASTNÁ, J. *Vybrané mezinárodní dokumenty v péči o rodinu a děti*, 1. vyd., Praha: MPSV, 2000, 239 s., ISBN 80-85529-85-8

PAZLAROVÁ, H., MATOUŠEK, O., ŠABATOVÁ, A. *Potřeba systémových změn v péči o ohrožené děti a rodiny*. In CHMELAR, T., MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Děti potřebují rodinu: inovativní přístupy v práci s ohroženými rodinami: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Praze ve dnech 22. a 23.2008*, 1.vyd. Praha: Občanské sdružení Člověk hledá člověka, 2008, 105 s., ISBN 978-80-254-2683-8

PETROVÁ, E. *Právo a rodina* In PETROVÁ, E. *Vztah založený na slibu*. Praha: Linde. roč.11, č.9/2009, ISSN 1212-866X

RESNEROVÁ, B., *Transformace systému o ohrožené děti*. In *Aktuální otázky náhradní rodinné péče*, Sborník z VIII. celostátního semináře NRP Brno, 1.-2.10.2008, 1. vyd., Triada- poradenské centrum, o.s., 2008, 76 s., ISBN 978-80-254-3541-0

ROTRKOVÁ, R., HOFROVÁ, V. *Kritická místa v systému náhradní rodinné péče a možnosti změny*. In: *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*. 1.vyd., Brno: Triada, o. s., 2008, 68 s., ISBN 978-80-254-3353-9

ROTREKLOVÁ, E. *K tématu přípravy, vzdělávání a supervize v profesionální pěstounské péči* In Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z III. celostátního semináře NRP Brno, 29.-30.9.2003, 1.vyd., Brno: Trialog – Brněnský institut rozvoje občanské společnosti, 2003, 70 s.

ROTREKOVÁ, E. *Náhradní rodinná péče a transformace systému náhradní péče o ohrožené děti* In Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z VIII. celostátního semináře NRP Brno, 1.-2-10. 2008, 1. vyd., Triáda – poradenské centrum, o. s., 2008, 76 s., ISBN 978-80-254-3541-0

SEZEMSKÝ, J. *Transformace a sloučení systému péče o ohrožené děti*. In: Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice. 1. vyd., Brno: Triáda - Poradenské centrum, o. s. Brno, 2008., 68 s. ISBN 978-80-254-3353-9

SCHNEIBERG, F. *Několik poznámek k současným trendům v náhradní rodinné péči (pohled pediatra)* In Problémy současné rodiny a náhradní rodinná péče : Sborník příspěvků z konference. Brno: Tribun EU, 2009, ISBN 978-80-7399-8. V tisku.

STAŇKOVÁ, R. *Spolupráce zvláštního dětského zařízení s náhradní rodinou* In Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z III. celostátního semináře NRP Brno, 29.- 30.9.2003, 1.vyd., Brno: Trialog – Brněnský institut rozvoje občanské společnosti, 2003, s.70

ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*, 1. vyd., Praha: Portál, 2007,144 s., ISBN 978-80-7367-318-5

VRTBOVSKÁ, P. *Moderní pojetí sociální práce s rodinami a dětmi v obtížné rodinné situaci*. Asociace vzdělavatelů v sociální práci. Sociální práce 1/2006, s. 140, ISSN 1213-6204.

ZELENÁ, M., KLÉGROVÁ, A. *Podpora rodiny*. 1. vyd., Praha:Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 32, ISBN 80-86991-67-9

ŽŮROVCOVÁ, H.: *Inspirace od sousedů – podoba ústavní výchovy v Rakousku, Maďarsku a na Slovensku*. In CHMELAR, T., MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. Děti potřebují rodinu: inovativní přístupy v práci s ohroženými rodinami: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Praze ve dnech 22. a 23.2008, 1.vyd., Praha: Občanské sdružení Člověk hledá člověka, 2008, 105 s., ISBN 978-80-254-2683-8

Zákony:

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., *Listina základních práv a svobod*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 104/1991 Sb., *Úmluva o právech dítěte*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 94/1963 Sb., *o rodině*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 265/1949, *o právu rodinném*, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 320/2002 Sb., *o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 518/2002 Sb., *o reformě veřejné správy*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 100/1998 Sb., *o sociálním zabezpečení*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 111/2006 Sb., *o pomoci v hmotné nouzi*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 109/2002 Sb., *o výkonu ústavní výchovy*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 108/2006 Sb., *o sociálních službách*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*, ve znění pozdějších předpisů.

VLÁDA. *Usnesení vlády č. 1151 ze dne 15. října 2007.*

VLÁDA. *Usnesení vlády č. 293 ze dne 26. března 2008.*

Internetové zdroje:

GARDINER, CH. Příspěvek k zasedání Výboru pro práva dítěte při OSN dne 17. září 2004. In: *Náhradní rodinná péče*, 7, 2004, s. 3, 19. ISSN 1212-3765. [online]. [citace 2009-09-01]. Dostupné z URL: <http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=4684>

HABĚTÍNKOVÁ, E.: *Rodina a náhradní rodinná péče anebo je systém péče o ohrožené děti u nás skutečně tak špatný?* Celostátní konference Problémy současné rodiny a náhradní rodinná péče. [online]. [citace 2009-09-01]. Dostupné z URL: <http://zrcadlo.blogspot.com/2009/07/konference-rodina-nahradni-rodinna-pece.html>

KOLEKTIV AUTORŮ, *Právní komparativní studie: zásahy veřejné moci do rodičovských práv a jejich dopad na rodinný život*. Praha: Poradna pro občanství, občanská a lidská práva a Nadace OSF Praha: 2006. s. 40 – 41. [online]. [citace 2009-09-01]. Dostupné z URL: < <http://www.poradna-prava.cz/dokumenty/studie.pdf> >

KOLEKTIV AUTORŮ, *Quality4Children – Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě*. 1.vyd. 83 s. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček a Člověk hledá člověka, o. s., 2008. s. 16 – 18. [online]. [citace 2009-09-01]. Dostupné z URL: http://quality4children.info/content/cms,id,89,nodeid,31,_country,at,_language,en.html

LEXOVÁ, J., ŘEMÍNEK, T., *Souhrnná zpráva z konference IFCO v Dublinu*, [online]. [citace 2010– 03-31]. Dostupné z URL: <http://www.mikulasops.cz/souhrnna-zprava-z-ifco-dublin-2009>

MATĚJČEK, Z., Osvojení a pěstounská péče In BUBLEOVÁ, V. *Děti potřebují rodiče, rodiče potřebují děti*. MPSV, *Kroky ke zlepšení péče o ohrožené děti*. [online]. [citace 2009-09-01]. URL: <http://www.mpsv.cz/cs/4639>

MPSV, 2009/49923-21 *Informace o sociálních zařízeních pro děti*. [online]. [citace 2009-09-01]. Dostupné z URL: <http://www.mpsv.cz/cs/7513>

PAVLÍKOVÁ, E., Konference s mezinárodní účastí „Dítě v systému náhradní péče“, Brno, 20.11.2009. *E- Psychologie* [online], 3 (4), 87-93, [citace 2010-03-30]. Dostupné z URL: <http://e-psycholog.eu/pdf/pavlikova-zp.pdf>. ISSN 1802-8853.

SEZEMSKÝ, J. *Principy sociálně-právní ochrany dětí*. MPSV. Tisková zpráva. Praha, červenec 2007. [online]. [citace 2009-09-01]. Dostupné z URL: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/4338/03072007.pdf>

7. Jak dlouho máte dítě ve své péči?

• Do 1 roku	1-3 roky	3-5 let
• 5-7 let	7-9 let	9-11 let
• 11-13 let	13-15 let	15-17 let
• Více jak 17 let		

8. Měli jste někdy nějaké výchovné problémy s dítětem, které je Vám svěřeno do pěstounské péče či poručnictví ?

ANO NE

9. Řešili jste tyto problémy ve spolupráci se sociální pracovníci, která by k Vám měla pravidelně docházet ?

ANO NE

10. Chybí Vám nějaké specializované pracoviště, na které by jste se mohlo v případě potíží s dítětem, které je Vám svěřeno do péče obrátit 24 hodin denně ?

ANO NE

11. Stýká se dítě, které je Vám svěřeno do péče, se svou biologickou rodinou ?

ANO NE

12. V případě, že ano, řešíte s biologickými rodiči výchovné problémy dítěte, které Vám bylo svěřeno do péče ?

ANO NE

13. Účastnili jste se někdy s dítětem, které máte svěřeno do péče, tzv. případové konference?

ANO NE

14. Slyšeli jste někdy o tzv. profesionální pěstounské péči ?

ANO NE

15. Dovedete si představit, že byste přijali dítě na krátkou dobu - max. do půl roku, které by se následně vrátilo do biologické rodiny a Vy byste přijali dítě jiné – opět na tak krátkou dobu ?

ANO NE

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Silvie Santosová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Nové trendy v náhradní rodinné péči
Název v angličtině:	New Trends in Substitute Family Care
Anotace práce:	Práce popisuje historický vývoj náhradní rodinné péče, současné trendy jak u nás, tak v zemích Evropské unie. Obsahuje legislativní rámec a psychologické hledisko ve smyslu pokusu o analýzu z pohledu dítěte, náhradních i biologických rodičů. Podstatná část této práce je věnována novým trendům v náhradní rodinné péči. Součástí práce je také dotazníkové šetření v náhradních rodinách a jeho výsledky.
Klíčová slova:	Náhradní rodinná péče, pěstoun, poručník, dítě, profesionální pěstounská péče, rodina, zákon, sociální pracovník, nové trendy v náhradní rodinné péči, dotazník
Anotace v angličtině:	This work describes historical development of the substitute family care, present trends in our country and the countries of the European Union, too. It contains a legislative framework and psychological point of view in the sense of the attempt at analysis from the point of view of a child, as well as foster parents and biological ones. The essential part is dedicated to new trends in the substitute family care. A questionnaire survey in substitute families and its results are also a part of the work.
Klíčová slova v angličtině:	substitute family care, foster parents, trustee, child, professional foster care, family, law, caseworker, new trends in the substitute family care, questionnaire
Přílohy vázané v práci:	Dotazník
Rozsah práce:	75
Jazyk práce:	český